

Kennaradeild, leikskólabraut
2003

Tvíburi sem einstaklingur

**Ég er ég, þú ert þú
en saman erum við
tvíburar.**

Hafdís Einarsdóttir
Hjördís Björk Bjarkadóttir
Lokaverkefni í kennaradeild

Háskólinn á Akureyri
Kennaradeild, leikskólabraut
2003

Tvíburi sem einstaklingur

**Ég er ég, þú ert þú
en saman erum við
tvíburar.**

Leiðsögukenari:
Dr. Kristín Aðalsteinsdóttir

Hafdís Einarsdóttir
Hjördís Björk Bjarkadóttir
Lokaverkefni til 90 eininga B.Ed.- prófs í kennaradeild

Tvíburi sem einstaklingur

Við lýsum því hér með yfir að við einar erum höfundar þessa verkefnis og að það er afrakstur eigin rannsókna.

Hafdís Einarsdóttir

Hjördís Björk Bjarkadóttir

Það staðfestist hér með að lokaverkefni þetta fullnægir að mínum dómi kröfum til B.Ed.- prófs í kennaradeild.

Kristín Aðalsteinsdóttir

Tvíburi sem einstaklingur

Við lýsum hér með yfir þakklæti okkar til foreldra tvíburabarna sem veittu okkur þann stuðning að taka þátt í rannsókn okkar um tvíburann sem einstakling. Einnig þökkum við Rögnu Pálsdóttur, Önnu Maríu Kristinsdóttur, Mundínu Kristinsdóttur og Arnheiði Jóhannsdóttur fyrir stuðninginn við ritgerðina.

Hafdís Einarsdóttir

Hjördís Björk Bjarkadóttir

Útdráttur

Lokaritgerð þessi fjallar um tvíburann sem einstakling og hvernig foreldrar og umhverfið geta stutt hann við að líta á sig sem sjálfstæðan einstakling en ekki sem hluta af pari. Ritgerðin skiptist efnislega í þrjá meginhluta. Sá fyrsti fjallar um helstu einkenni tvíbura, tvíburarannsóknir, foreldra tvíbura og tvíburann sem einstakling.

Í öðrum hluta ritgerðarinnar er fjallað um ýmsar kenningar sem settar hafa verið fram um þroskaferil barna og hvaða áhrif erfðir og umhverfi hafa á mótun einstaklingsins. Einnig er fjallað um hvernig tengslamyndun barna í frumbersku getur haft áhrif á líf þeirra seinna meir. Þar verður fjallað um ýmsar kenningar sem settar hafa verið fram um þetta efni.

Þriðji hluti ritgerðarinnar er um könnun sem gerð var hjá foreldrum tvíbura. Þar er leitast við að skoða m.a. hver voru viðbrögð foreldranna við að eignast tvíbura og hvernig foreldrar styðja tvíburana við að aðgreina sig. Niðurstaða rannsóknarinnar er að foreldrar tvíbura eru vel meðvitaðir um hvaða leiðir og áherslur þeir nota til að styrkja tvíburann svo hann líti á sig sem einstakling en ekki sem hluta af pari.

Executive Summary

The dissertation discusses the twin as an individual and how parents and the environment can support him in seeing himself as such, rather than as a part of a couple. The dissertation is divided into three main sections. The first section discusses the main characteristics of twins, twin related research, parents of twins and the twin as an individual.

The second section discusses various theories that have been set forth regarding the maturity of children and the effects of inheritance and the environment at childhood on the way an individual matures. Further, it is discussed how theories regarding the relation and bonds of young children to adults and can affect their adult life are.

The third section of the dissertation deals with a research performed on twin parents. An attempt was made to gain in formatin about the parents' reaction of having twins and how parents support twins in their efforts of looking at themselves as individuals. The conclusion is that twin parents are very concerned of which methods they use and their emphasis on supporting the twin in this regard.

Efnisyfirlit

Myndaskrá	2
1. kafli Inngangur	3
2. kafli Tvíburar	5
2.1 Einkenni tvíbura.....	5
2.2 Foreldrar tvíbura	7
2.3 Tvíburameðganga	8
2.4 Tvíburi sem einstaklingur	10
3. kafli Þroski barna.....	13
4. kafli Vitsmunaproski barna	15
4.1 Kenning Lev.S. Vygotsky.....	15
5. kafli Persónu- og félagsþroski barna.....	18
5.1 Þróun sjálfsmyndar	18
5.2 Áhrif erfða og umhverfis á mótun sjálfsmyndar barna.....	19
5.3 Kenning Erik H. Erikson.....	20
5.4 Kenning Abraham Maslow	24
5.5 Kenning Robert Selman.....	25
5.6 Sjálfstæðir einstaklingar.....	25
6. kafli Tengslamyndun fyrstu æviár barnsins.....	28
6.1 Kenning John Bowlby.....	29
6.2 Kenning Ure Bronfenbrenner	30
7. kafli Rannsókn.....	32
7.1. Markmið.....	32
7.2 Þátttakendur	32
7.3 Framkvæmd	33
7.4. Gagnaöflun.....	33
7.5 Niðurstöður	34
8. kafli Umræða	43
Heimildaskrá.....	48
Fylgiskjöl	52

Myndaskrá

Mynd 1 Eru tvíburarnir fyrstu börnin þín/ykkar?	34
Mynd 2 Hvað var meðgangan löng?	36
Mynd 3 Eru tvíburarnir eineggja eða tvíeggja?	36
Mynd 4 Er annar tvíburinn meira ráðandi?	38
Mynd 5 Fylgdust börnin að í málþroska?	39
Mynd 6 Heita börnin líkum nöfnum?	40

1. kafli Inngangur

Munið það að börn á öllum aldri eiga eitt sameiginlegt:
Þau hlusta daufum eyrum á ráðleggingar
en hafa augun opin fyrir góðu fordæmi.
(Ók. höf)

Þetta verkefni er lokaritgerð við leikskólabraut/kennaradeildar Háskólans á Akureyri. Leitast verður við að svara spurningunum „Hvernig lítur umhverfið á tvíburann sem einstakling? Hvernig geta foreldrar stuðlað að því í uppeldinu að tvíburar alist upp sem sjálfstæðir einstaklingar?“

Til fjölda ára höfum við unnið að uppeldi barna í leikskólum og fylgst með því hvernig samfélagið lítur á tvíbura sem „einn einstakling“ en ekki sem tvo sjálfstæða einstaklinga. Samfélagið talar oft um tvíbura sem „þá“ og greinir þá ekki í sundur sem tvo einstaklingana. Í verkefni okkar viljum við skoða hvaða leiðir eru færar fyrir foreldra og aðra sem koma að uppeldi á tvíburum til að stuðla að sem bestri persónuleikamyndun hjá tvíburum.

Ritgerðin hefst á umfjöllun um einkenni tvíbura. Hverjir eru líklegir til að eignast tvíbura og hvaða væntingar og viðhorf foreldrar hafa til væntanlegra barna. Þá komum við inn á meðgönguferil tvíbura og þau næmiskeið sem geta haft áhrif á þroskaferil fóstursins. Einnig skoðum við hvað einkennir tvíburann sem einstakling. Þar munum við koma inn á þá staðreynd að um er að ræða tvo einstaklinga sem þurfa að þroskast sem sjálfstæðar persónur. Foreldrar hafa mikilvægu hlutverki að gegna við að aðstoða tvíbura í að aðgreina sig frá hvor öðrum svo þeir megi verða færir um að lifa einir og óstuddir á fullorðinsárum.

Við fjöllum um hreyfiþroska barnsins og áhrif fyrirburafæðinga á börnin. Fjallað er um sálfræðikenningu Vygotsky, sem áleit að samspil væri á milli þeirrar örvunar sem barnið fengi og þeirra áhrifa sem erfðir og umhverfi hefðu á einstaklinginn. Þar verður einnig skoðað hvaða áhrif leikurinn og tungumálið hefur á alhliða þroska barnsins.

Umfjöllun um kenningar um félags- og persónuþroskann, eru ræddar og hvaða leiðir uppalendur hafa til að styrkja tvíbura í að aðgreina sig frá hvor öðrum til að verða að sjálfstæðum einstaklingum. Í því sambandi fjöllum við um sjálfsmyndina. Gerð er grein fyrir tengslamyndun barna á fyrstu æviárunum. Horft er sérstaklega á mikilvægi fyrstu geðtengsla og hvernig þau geta haft áhrif á tengsl barna síðar á lífsleiðinni og komið er inn á hvaða hlutverki foreldrar gegna í þessu sambandi.

Tvíburi sem einstaklingur

Að lokum er gerð grein fyrir viðtals könnun sem lögð var fyrir foreldra. Markmið með henni var að leita upplýsinga um hvort þeir telji sig styrkja tvíburana sem sjálfstæðan einstakling með samskiptum sínum við börnin. Megin niðurstaða könnunar okkar sýnir hvað foreldrarnir eru vel meðvitaðir um hvernig eigi að styrkja tvíburana sem einstaklinga.

2. kafli Tvíburar

Allar gáfulegar hugsanir hafa þegar verið hugsaðar
þúsund sinnum. En til þess að þær verði að okkar eigin
verðum við að hugsa þær vandlega upp á nýtt svo þær
náí að skjóta fóstum rótum í okkar eigin reynslu.

(J.W.von Goethe)

2.1 Einkenni tvíbura

Samkvæmt íslenskri orðabók er hugtakið tvíburi skilgreint sem annað barn af tveimur, fæddum af sömu konu í senn eða í fleirtölu tvíburar, tvö börn fædd í senn af sömu konu.¹

Frásagnir um tvíbura hafa alla tíð vakið athygli manna og má finna frásagnir í Biblíunni um tvíburana Esaú og Jakob, tvíburabræðrum sem voru mjög ólíkar persónur og ríkti mikil öfund hjá öðrum þeirra. Esaú fæddist á undan Jakobi og var frumburðurinn sem orsakaði mikla valdabaráttu hjá Jakobi.² Mörg þekkt bókmenntaverk hafa einnig verið samin þar sem tvíburar koma við sögu. Hér á landi er einna þekktust sagan af þeim Jóni Oddi og Jóni Bjarna eftir Guðrúnu Helgadóttur. Guðrún kemur inn á marga áhugaverða þætti sem einkenna tvíbura. Hún lætur bræðurna nýta sér það að rugla fólk þar sem þeir eru líkir í útliti og nöfn þeirra lík. Einnig einkennist frásögn Guðrúnar í bókinni af því að bræðurnir tala oftast í fleirtölu og nota orðið við þegar þeir leggja á ráðin.

Frá lokum nítjándu aldar hefur áhugi manna á vísindalegum rannsóknum og athugunum á tvíburum aukist verulega. Rannsóknum á tvíburum má skipta í tvo meginflokka sem eru erfða- og umhverfisrannsóknir og vitsmunarannsóknir. Algengastar eru svokallaðar hefðbundnar tvíburarannsóknir en vísindamenn hafa sýnt þeim hvað mestan áhuga. Þar er leitast við að rannsaka áhrif erfða annars vegar og umhverfis hins vegar. Rannsóknir þessar beinast að líffræðilegum, vitsmunalegum, persónulegum og sálrænum þroska tvíbura. Líffræðilegar rannsóknir hafa aðallega beinst að starfsemi taugakerfisins og heilastarfsemi sem tengist skyn-og hreyfifgetu tvíbura. Rannsóknir á vitsmunalegum þáttum einblína á erfðafræðilegar spurningar hvað varðar greind og málþroska. Þær rannsóknir sem beinast að persónu- og félagsþroska tvíbura, skoða samband á milli tvíbura og mótun sjálfsmyndar barnanna.

---

¹ *Íslensk orðabók* 1988:1068

² Noble, Elizabeth 1991:4

Hinn flokkurinn fjallar meira um læknisfræðilega og líffræðilega þætti eins og hvernig tvíburar verða til, gerð þeirra og sérstök vandkvæði er varðar umönnun barnanna eftir fæðingu. Tilgangur tvíburarannsóknanna er m.a. að draga úr þeirri áhættu sem fylgir meðgöngu og fæðingu tvíbura. Á síðari árum hafa tvíburarannsóknir í auknum mæli snúist um hvernig tvíburafæðing hefur áhrif á fjölskylduna og samskipti innan hennar. Einnig er farið að rannsaka hvernig tvíburar skynja sig sem tvíbura, þroska þeirra og hvernig umhverfið lítur á tvíburann sem einstakling.³

Hér á landi hafa fæðst að meðaltali um 65 tvíburapör á ári og samsvarar það einni fæðingu af hverjum 80-85.⁴ Fæðingar á Íslandi á árunum 1991-1995 voru 22.155 og þar af voru 361 tvíburafæðingar eða 16%, árin 1996-2000 var fæðingartalan 20.738 og þar af 379 tvíburafæðingar eða 18%.⁵ Eins og fram kemur í tölunum hér að framan sést að barnsfæðingum hefur fækkað verulega á þessum tíu árum en tvíburafæðingum fjölgað nokkuð. Í sumum tilfellum má rekja fjölgun tvíburafæðinga hér á landi til glasafrjóvgunar.⁶

Allar konur virðast jafnlíklegar til að eignast eineggjatvíbura. En þegar um tvíeggjatvíbura er að ræða þá aukast líkurnar til muna ef það eru margir tvíburar í ættinni og ef konan hefur fengið frjósemislyf eða farið í glasafrjóvgun.⁷

Algengast er að tvíburar séu tvíeggja. Tvíeggja tvíburar verða til þegar tvö egg frjóvgast með tveimur sæðisfrumum. Tvíeggja tvíburafóstur hafa hvert fyrir sig eina fylgju, eigið legvatn og eigin fósturhimnu. Þessi tvö fóstur þroskast á ólíkan hátt en hafa um það bil 50% sömu erfðagen. Þeir hafa ekki fleiri sameiginlega erfðaeiginleika en venjuleg systkini. Tvíeggja tvíburar geta verið af sama kyni eða sitt hvoru kyninu og geta verið eins ólíkir í útliti og önnur systkini. Líkurnar á að eignast tvíeggja tvíbura ákvarðast af erfðum en því virðist ekki þannig varið með eineggja tvíbura. Eineggja tvíburar verða til þegar eitt egg frjóvgast af einni sæðisfrumu, skiptir sér og þroskast sem tveir sjálfstæðir einstaklingar. Eineggja tvíburar hafa sömu erfðagen, eru alltaf af sama kyni og líkjast hvor öðrum. Hvort fóstur um sig hefur eigin fylgju og fósturhimnu en í einstaka tilfalli eru þau í sama fósturbelg. Augnlitur barnanna er sá sami, háralitur eins og börnin eru í sama blóðflokki, líkamsbygging og hreyfingar oft

³ Noble, Elizabeth 1991:10-13

⁴ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:135

⁵ Hagstofa Íslands 17.01.2003

⁶ Þórður Óskarsson 2003, 12. janúar

⁷ Noble, Elizabeth 1991:32-33

þær sömu eða mjög líkar. Einstaklingarnir geta verið það líkir að foreldrarnir geta átt í erfiðleikum með að þekkja þá í sundur. Orsök þess að eggid skiptir sér í tvennt er ekki þekkt. Ekki er alltaf hægt að sjá hvort tvíburar af sama kyni eru eineggja eða tvíeggja. Foreldrum er oft sagt að það sjáist best hvort um eineggja tvíbura er að ræða, á því hvort tvíburar eru líkir í útliti, fingraför þeirra lík eða ef þeir eru í sama blóðflokki. Yfirleitt kemur þetta skýrt fram þegar börnin eru orðin nokkurra mánaða gömul. Sterkustu einkenni eineggja tvíbura eru að þeir fylgjast oftast að í þyngd, þroska og útliti. Ef vafi leikur á hvort um eineggja tvíbura er að ræða er hægt að kanna það með nánari rannsóknum og má þar nefna DNA erfðarannsóknir.⁸

2.2 Foreldrar tvíbura

Það getur haft margvísleg áhrif á verðandi foreldra á meðgöngunni og við fæðinguna að eiga von á tvíbúrum.⁹ Viðbrögð foreldra geta verið mjög mismunandi þegar þeir fá fréttina um að börnin séu tvö. Flestir foreldrar verða sennilega glaðir en telja má að í fyrstu finni tvíburaforeldrar fyrir hræðslu og kvíða vegna breytinganna sem geta orðið á lífi þeirra. Þeir geta fundið fyrir stolti þegar þeir hafa áttað sig á hvað í vandum er. Guðfinna Eydal segir að viðbrögð hjá væntanlegum foreldrum geti valdið miklu tilfinningaróti og jafnvel áfalli. Þar geta ýmsir þættir komið við sögu eins og hvaða væntingar foreldrarnir höfðu gert sér um nýja barnið. Bæði neikvæðir og jákvæðir þættir geta verið ofarlega í huga verðandi tvíburaforeldra. Fram getur komið ótti við að takast á við uppeldi tveggja einstaklinga í stað eins og hvernig fjölskyldan kemst af fjárhagslega. Foreldrar geta einnig brugðist strax jákvætt við fregninni um tvíbúrana, fyllst stolti og ánægju og fundist þeir vera útvaldir.¹⁰

Fyrir marga foreldra er það sérstök lífsreynsla að eignast og ala upp tvíbura. Oft reynir þar á úrræði foreldranna því að mörg atriði geta komið upp í uppeldinu sem þeir verða að takast á við. Hlutverk tvíburaforeldra getur oft á tíðum verið erfitt og vandasamt því oft þarf að leysa úr ýmsum flækjum og finna sérstakar leiðir í uppeldinu. Það reynir oft á viðbrögð foreldranna því oft hafa þeir ekki mikið til að styðja sig við. Víða um lönd hafa verið stofnuð tvíburafélög til stuðnings og aðstoðar við foreldra tvíbúrabarna. Á Íslandi er starfrækt „Tvíburafélag“ sem er með aðsetur í Reykjavík en þar geta tvíburaforeldrar leitað sér upplýsinga og fengið ýmis ráð frá

⁸ Noble, Elizabeth 1991:21-23, 30-31

⁹ Manniche, Vibeke 1997:221

¹⁰ Guðfinna Eydal 2001:30-31

öðrum tvíburaforeldrum. Tvíburafélagið hefur eigin vefsíðu fyrir almenning og sendir út fréttabréf til félagsmanna. Viða í stærri sveitarfélögum landsins, eru starfræktar tvíburaeildir. Þar geta foreldrar komið saman og deilt hugmyndum og reynslu. Að sögn viðmælanda okkar hefur félagið reynst tvíburaforeldrum hér á Norðurland eystra mikill stuðningur. Einnig vildi hann koma því að, að stuðningurinn væri bæði um uppeldi tvíbura og ekki síður við foreldrana sjálfa.¹¹

Fregnin um tvíburameðgöngu getur valdið blendnum tilfinningum hjá foreldrum í fyrstu. Hvernig foreldrar fá vitneskju um að von sé á tveimur börnum getur skipt miklu máli um það hvernig þeim gengur að aðlagast því sem í vændum er. Þar getur stuðningur frá ættingjum og vinum komið til góða ásamt stuðningi frá foreldrum annarra tvíbura.

2.3 Tvíburameðganga

Mæður geta fengið hugboð eða fundið á sér snemma á meðgöngunni að þær gangi með fleiri en eitt barn. Þegar svo reynist vera er full ástæða til þess að taka slíkar tilfinningar alvarlega.

Áður fyrr kom það fyrir að tvíburameðganga uppgötvaðist ekki fyrr en í fæðingu. Hægt er að ímynda sér það tilfinningalega álag sem foreldrarnir gengu í gegnum við að fá fréttina. Með tilkomu ómskoðunar sést snemma á meðgöngu hvort eitt eða tvö börn eru væntanleg. Í Svíþjóð var gerð könnun árið 1983 á því hvenær á meðgöngu tvíburameðganga var uppgötvuð með ómskoðun. Rannsóknin leiddi í ljós að meðganga tvíbura uppgötvaðist í allt að 98% tilfella fyrir sjöundu viku.¹² Hér á landi fara flestar mæður í ómskoðun í byrjun meðgöngu og þá kemur í flestum tilfellum í ljós hvort um eitt eða fleiri fóstur er að ræða.

Hlutverk föðurins hefur verið að aukast og tilfinningar hans til meðgöngunnar eru taldar geta haft áhrif á líðan móðurinnar á meðgöngunni. Oft reynir á sambandi milli móður og föður á meðgöngutímabilinu því báðir foreldrarnir eru að undirbúa sig fyrir að takast á við nýtt og vandasamt hlutverk. Mikilvægt er því talið að verðandi foreldrar deili með sér ánægjunni yfir væntanlegri fæðingu barnanna.¹³

Tvíburameðganga er meira álag fyrir konuna en meðganga einbura og þegar líða fer á meðgönguna eykst álagið á líkama móðurinnar. Á 32. viku er tvíburamóðir

¹¹ Petrea Sigurðardóttir 15. febrúar 2003

¹² Noble, Elizabeth 1991:40-47

¹³ Noble, Elizabeth 1991:61-62

líkamlega eins og einburamóðir, fullgengin með. Móðir sem gengur með tvíbura þarf að huga sérstaklega vel að mataræði sínu og hlúa að almennu heilsufari til þess að vera sem best undirbúin fyrir væntanlega fæðingu. Einstaklingsbundið er hvað tvíburamóðir þyngist á meðgöngunni. Hún getur gert ráð fyrir því að þyngjast allt að tvöfalt á við konu sem gengur með eitt barn.¹⁴

Meðallengd einburameðgöngu er talin vera 37-42 vikur. Barn sem fæðist þremur vikum fyrir áætlaðan fæðingardag telst vera fyrirburi. Hjá tvíburamóður er meðallengd meðgöngu um 37 vikur. Aukin hætta er talin vera á fyrirburafæðingu þegar um tvíburameðgöngu er að ræða og á fæðing sér oftast stað frá 34 til 37 viku. Þegar barn fæðist sem fyrirburi er það talið vera í áhættuhópi og þarf því oftast á sérstakri umönnun að halda sem veitt er á vökudeild sjúkrahúsa, vegna þess að barnið er í flestum tilfellum mjög smátt og fæðingarþyngd þess lítil. Barnið dvelur þá yfirleitt á vökudeild fyrst eftir fæðingu eða þar til búið er að ganga úr skugga um að allt sé í góðu lagi. Á vökudeild sjúkrahúsa er sérhæft starfsfólk sem annast um börnin og veitir foreldrum aðhlyningu. Þótt ekki sé um fyrirburafæðingu að ræða eru tvíburar yfirleitt á vökudeild fyrst eftir fæðingu. Í sumum tilfellum þurfa fyrirburar að dvelja nokkrar vikur á vökudeild og stundum er það annar tvíburinn sem þarf að vera lengur en hinn þar sem oft er mismunur á fæðingarþyngd þeirra.¹⁵

Í móðurkviði getur margt haft áhrif á vöxt og þroska fóstursins. Öll utanaðkomandi áhrif í umhverfi móðurinnar geta þar haft áhrif og orsakað hættuástand. Þau áhrif geta síðan skipt máli fyrir vöxt og þroska barnsins síðar meir. Fyrstu sextán vikur meðgöngu eru taldar sérstakt næmiskeið fyrir fóstrið því þá er taugakerfið að mótast og geta öll áföll á þessu tímabili valdið skaða á taugakerfinu.¹⁶

Rannsóknirnar hafa sýnt fram á að viss næmiskeið í þroska barnsins hafa áhrif á einu aldursskeiði fremur en öðru.¹⁷ Þróun á fósturskeiði einkennist af föstum þroskabreytingum. Fóstrið þroskast í móðurkviði á fastbundinn hátt. Vöxtur þess fer eftir fastmótaðri tímaáætlun, t.d. byrjar fóstrið að hreyfa sig á ákveðnu vaxtarstigi. Barn sem fæðist sem fyrirburi og er haldið í súrefniskassa þroskast á sama hátt og barn í móðurkviði. Þetta dæmi um þroska fóstursins sýnir að vöxturinn fer eftir ákveðnum þroskaferli. Ýmsar aðstæður geta komið upp á meðgöngu sem geta raskað þroskaferlinu. Má þar nefna ef móðirin fær rauða hunda á fyrstu þremur mánuðunum,

¹⁴ Noble, Elizabeth 1991:41

¹⁵ Clegg, Averil og Anne Woollett 1998:43-44

¹⁶ Bee, Helen 1999:54

¹⁷ Aldís Guðmundsdóttir 1992:44

Þegar fósturvísir er að breytast í fóstur og öll innri líffæri að þroskast. Þá er hættu á að fóstrið verði fyrir skaða. Skaðinn fer eftir því hvaða líffæri er að þroskast þegar röskunin verður. Hætta er á að barnið fæðist t.d. heyrnarlaust, blint eða heilaskaðað. Aðrir áhættuþættir sem geta skaðað fóstrið eru t.d. mataræði, reykingar, áfengisnotkun og heilsufar móður á meðgöngunni.¹⁸

Tvíburameðganga getur verið mikið álag á móðurina og fjölskylduna. Móðirin þarf á miklum stuðningi að halda og þá sérstaklega frá fjölskyldunni. Þar sem tvíburameðganga endar oft með fyrirburafæðingu er nauðsynlegt að foreldrar fái góða fræðslu frá lækni og ljósmóður um fæðingarferilinn. Slík fræðsla auðveldar foreldrum að takast á við þær breytingar sem fæðingin hefur á fjölskylduna. Fyrirburafæðing breytir oft þeim væntingum sem foreldrar höfðu gert sér um fæðingu barnanna.

2.4 Tvíburi sem einstaklingur

Vinátta tveggja manna
hvílir alltaf á
þolinmæði annars þeirra.
(Indverskt málteki)

Öll börn eru ólík en hins vegar eru lífsþarfirnar alltaf þær sömu. Þau viðhorf sem börn búa við geta haft margvísleg áhrif á líf þeirra. Lene Dam Pedersen segir að í frumbernsku bregðist tvíburar við móður sinni og föður á sama hátt og einburi. En með tímanum uppgötva tvíburar síðan hvorn annan og skynja að aðrir bregðast við þeim sem pari. Reynsla sem þessi styrkist sífellt með árunum og um leið hægir á möguleika tvíburans til að þroska sig sem einstakling. Þetta á sérstaklega við ef tvíburinn er eineggja þar sem eineggja tvíburar eru alltaf af sama kyni og mjög líkir í útliti.¹⁹

Tvíburar og foreldrar þeirra geta verið lengur að mynda tengsl sín á milli en þegar einburi á í hlut. Það er talið vera vegna þess að minni tími gefst fyrir foreldrana að sinna hvoru barni fyrir sig. Með tímanum getur það svo orðið vandi fyrir tvíbura að keppa um athygli foreldranna sem getur skapað samkeppni þeirra á milli.²⁰

Algengt er að sjá unga tvíbura klædda í eins föt og þá sérstaklega ef þeir eru eineggja. Sumum foreldrum getur fundist eðlilegt að gera slíkt til þess að undirstrika þá sérstöðu að börn þeirra eru tvíburar. Það eitt að foreldrarnir klæða tvíbura ólíkt

¹⁸ Atkinson, Rita L. Richard C. Atkinson og Ernest R. Hilgard 1992:63

¹⁹ Kristín Elfa Guðnadóttir og Hörður Svavarsson 1990:11

²⁰ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:137

getur hjálpað þeim við að aðgreina sig og þeir líti á sig sem einstakling. Þeim mun líkari sem tvíburar eru, því nauðsynlegra er að klæða þá ólíkt. Það auðveldar fólki að þekkja tvíburana þegar þeir eru í ólíkum klæðnaði og sjá þá sem tvo ólíka einstaklinga. Tengsl milli tvíbura geta verið mun nánari en samband milli systkina. Þessi nánú tengsl geta orðið viss hindrun fyrir þá gagnvart öðru fólki og þá sem eru þeim næstir. Gagnkvæmur skilningur milli tvíbura getur valdið því að þeir hafi minni vitund gagnvart öðrum og tilfinningum annarra. Tvíburar uppgötva og hvetja hvorn annan til að sýna ákveðna hegðun sem þeim þykir skemmtileg og styðja þeir þá hvors annars athöfn. Einnig geta þeir gert lítið með það sem öðrum finnst eða hvað öðrum finnst þeir vera að gera. Hegðun sem þessi getur einangrað tvíbura frá áhrifum og félagsskap annarra. Foreldrum getur fundist áhrifin slæm þar sem annar tvíburinn leitar meira eftir velþóknun hins en að leita til þeirra. Þessi nánú tengsl geta gefið tvíbúrum mikið öryggi og er á margan hátt uppspretta að sjálfstyrk þeirra. Eineggja tvíburar eru síður líklegri en einkabarn til að verða hræddir við nýjar aðstæður eða ókunnugt fólk.²¹

Þegar tvíburarnir eru um tveggja ára gamlir og geta farið að leika sér meira saman þykir mörgum foreldrum það viss léttir, álagið minnkar þegar börnin verða meira sjálfbjarga. Margir foreldrar tala þá um kosti þess að börnin eru tvö, því þá skortir þau aldrei leikfélaga. Þetta getur reynst erfitt fyrir tvíburana þar sem þeir eru jafnvel látnir of sjálfala sem getur haft þau áhrif að þeir fái ekki nægilega athygli og nauðsynlega örvun. Það virðist vera sem fullorðnir leiki minna við tvíbura og leiðbeini þeim ekki eins mikið og gert er við einbura.²² Árið 1987 gerðu Collett og Williams rannsókn á málþroska ungra barna. Þeir báru saman málþroska stúlkna tvíbura og drengja tvíbura og einbura sama kyns. Niðurstöður sýndu að tvíburadrengir voru allt að fjórum mánuðum á eftir einbura drengjum í málþroska en tvíburastúlkur voru aftur á móti samhliða einbura stúlkum hvað varðaði málþroska.²³

Í rannsókn sem gerð var árið 1960 um hvernig börn nota persónufornöfn kom fram að tvíburar eru eitthvað seinni til að nota fornöfnin en einburar, þeir notuðu oftast orðin þeir eða við í stað réttis persónufornafns.²⁴

Þegar litið er á hvaða þættir það eru sem hafa áhrif á uppeldi tvíbura er augljóst að foreldrahlutverkið hefur þar mest að segja. Undirbúningur foreldra fyrir

²¹ Clegg, Averil og Anne Woollett 1988:79,90

²² Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:134

²³ Ganger, Jennifer 2003, 8. febrúar

²⁴ Kristín Elfa Guðnadóttir og Hörður Svavarsson 1990:11

Tvíburi sem einstaklingur

nýtt hlutverk hefur áhrif á hvort hvorum tvíbura um sig tekst að líta á sig sem sjálfstæðan einstakling. Mikilvægt er að tvíburaforeldrar hafi í huga að þótt börnin séu hluti af pari þá eru þeir tveir sjálfstæðir einstaklingar. Sjá má að foreldrahlutverkið getur verið vandasamt þar sem styrkja þarf tvíbura í að aðgreina sig hvor frá öðrum en um leið þurfa foreldrar að virða það sérstaka samband sem ríkir á milli þeirra.

3. kafli Þroski barna

Þroski er hæfileikinn til að lifa í heimi annarra.

(Ókunnur höfundur)

Þroskakenningar fást oft við þrjú meginstig. Fyrst skal nefna líkamsþroska sem nær yfir vöxt og breytingar sem verða á líkamanum og hreyfigetu hans. Annað stigið er vitrænn þroski sem endurspeglar hæfileikann til náms og hugsunar, ásamt getu einstaklingsins til að tjá hugsanir sínar. Þriðja stigið er félagsþroski sem felur í sér þroska tilfinninga og persónuleika einstaklingsins. Þessir þroskaþættir eru víxlverkandi og hafa áhrif hver á annan.²⁵

Hreyfiþroski er skilgreindur sem breytingaferli sem verður á hreyfingum barna og líkamsþroska. Þessar breytingar eru vegna samspils erfða og umhverfis. Hreyfi- og líkamsþroski eru samtengd þroskaþrep. Í frumbersku er vöxtur barna hvað örastur og er það talið einstaklingsbundið hversu hratt þau þroska hreyfifærni sína. Talað er um að líkamsþroskinn fari eftir tveimur lögmálum. Í fyrsta lagi þroskast efri hluti líkamans á undan neðri hlutanum eins og sjá má greinilega á hvað höfuð ungbarns er stórt miðað við aðra líkamshluta. Ungbarn hreyfir augu, höfuð og hendur löngu áður en það fer að skriða. Í öðru lagi breiðist líkamsþroskinn út frá miðjum líkamanum til annarra líkamshluta. Ungbarn er mun styrkara í handleggjum en í höndum. Síðar á þroskaferlinum verður meira jafnvægi á þroskanum og einnig verður hann sérhæfðari.²⁶

Fyrsta æviskeið barns ákvarðast að miklu leyti af fæðingarþyngd og lengd meðgöngu. Því fyrr sem barn fæðist þeim mun meiri hjálp þarf það.²⁷ Tvíburar fæðast yfirleitt fyrir tímann og eru frekar stuttir og með litla fæðingarþyngd. Þroski og vöxtur tvíbura getur þess vegna verið að einhverju leyti hægari en hjá fullburða börnum. Hægur vöxtur er talinn eðlilegur hjá tvíbúrum og þess vegna gera tvíburar sumt hæggar og seinna en önnur börn. Mismunur sá sem getur verið á þroska tvíbura og einbura er talinn mjög lítill um fimm ára aldur og um tíu ára aldur er þessi munur naumast merkjanlegur. Í sumum tilfellum geta tvíburar verið seinni til gangs en einburar.²⁸

²⁵ Aldís Guðmundsdóttir 1992:40-42

²⁶ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:39-40

²⁷ Manniche, Vibeke 1997:68

²⁸ Clegg, Averil og Anne Woollett 1988:84

Foreldrar þurfa að þekkja og skilja þroskaferil barna sinna. Börn bregðast mjög ólíkt við umhverfi sínu og vakna þá spurningar á hvern hátt börn eru ólík. Ennfremur þarf að huga að hvaða uppeldisaðferðir henta hverjum einstaklingi. Rannsóknir eru gerðar til þess að fá vitneskju um hvað hafi áhrif á börn í uppvextinum.²⁹

Þegar skoðað er hversu mikilvægt foreldrahlutverkið er má sjá hversu nauðsynlegt það er fyrir væntanlega foreldra að afla sér fræðslu um þroskaferil barna. Fyrir foreldra eru margar handbærar ráðleggingar til um hvernig standa skuli að uppeldi barna, þar sem litið er á barnið sem sjálfstæðan einstakling sem hefur sínar þarfir og væntingar. Að ala upp tvíbura er ekki ólíkt því að ala upp einbura nema að því leyti að þetta eru tveir einstaklingar sem þurfa ást og umhyggju, aðhlynningu og hvatningu til að þroskast og öðlast sjálfstæði. Foreldrar tvíbura standa frammi fyrir því að þurfa að deila athygli sinni á milli tveggja barna sem getur verið vandasamt verk.

---

²⁹ Aldís Guðmundsdóttir 1992:63

4. kafli Vitsmunaproski barna

Tilfinning um það að hafa gert skyldu sína
veitir mönnum afl til þess að takast á við
næsta verkefni.

(George Elliot)

Vitsmunalegur þroski (cognitive development) er skilgreining á viðbrögðum barns við umhverfi sínu og hvernig það notar skilning sinn og reynslu við breyttar aðstæður. Hugsun barnsins, ímyndunarafl og málþroski tilheyra einnig þessu þroskasviði.³⁰

Flestir fræðimenn telja að samspil sé á milli vitræns þroska, erfða og umhverfis. Barnið notar skilningarvit sín; sjón, heyrn, bragð, lykt og snertingu til að skynja umhverfið. Vitsmunalegur þroski barns og þekking þess á umhverfinu felst í því að tengja ákveðna þætti í umhverfinu við persónulega eiginleika og skilja hvað felst í sögðum orðum. Síauknar tilraunir ungbarnsins við að skynja heiminn auka skilning þess og reynslu.³¹

4.1 Kenning Lev.S. Vygotsky

Rússneski sálfræðingurinn og fræðimaðurinn Lev S. Vygotsky (1896-1934) taldi að vitrænn þroski þróaðist óreglulega eða reglulega frá einu tímabili til annars og breytingarnar ættu sér stað vegna þeirrar örvunar sem barnið fengi. Vygotsky hélt því fram að tengsl væru á milli menningar og þroska, og áhrif menningar væru líffræðilegum tilhneigingum yfirsterkari. Afleiðingin er sú að maðurinn hegðar sér á mismunandi hátt í mismunandi menningarsamfélögum og á mismunandi tímum. Lýsing á þroska barns er því lýsing á barni síns tíma. Vygotsky leit á barnið eins og mannúðarsinnar, sem eina heild og taldi að fjölskyldan, félagsleg samskipti og leikur væru frumþættir í lífi hvers barns frekar en örvun og stuðningur eins og algengt var að halda fram á hans tímum.

Vygotsky taldi að leikurinn hefði mikið gildi fyrir alhliða þroska barnsins. Hann taldi að í gegnum leikinn þróaði barnið með sér félagslega færni við önnur börn og við það öðlast barnið vitsmunalega færni. Vygotsky notar hugtakið „svæði

³⁰ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:35

³¹ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:42-43

mögulegs þroska“ (The Zone of Proximal Development) yfir það bil sem er á milli getu barns við að leysa verkefni upp á eigin spýtur og getu þess þegar því er hjálpað.³²

Vygotsky áleit að leikurinn skapaði grunn að sjálfsákvarðanatöku og sjálfstjórn barnsins. Hann taldi að barnið fengi mikið af hugdettum, óskum og tilhneigingum sem það væri ósátt við og gæti ekki framkvæmt samstundis. Að leika við aðra gerir ákveðnar kröfur til barnsins, það þarf að fara eftir reglum leiksins og slá af eigin óskum og hugdettum. Vygotsky lagði mikla áherslu á að leikurinn væri félagslegt ferli og þannig væri hann mótandi afl. Hann taldi að allur leikur barnsins og þar með talinn sjálfsprottni leikurinn krefðist ákveðinna hegðunarreglna eða siðgæðismats. Í leik sé barnið komið lengra í þroska en í daglegri hegðun sinni. Vygotsky taldi að tungumálið léki einnig stórt hlutverk í þroska barns. Mikilvægasta tímabilið í þroska þess taldi hann vera þegar það lærir að nota tákni til þess að tjá athafnir sínar. Hann taldi að tungumálið þjónaði þrenns konar tilgangi. Í fyrsta lagi væri „innra málið“ sem gerir barninu kleift að þekkja aftur það sem það hefur séð áður. Barnið verður fært um að bera saman nútíð og þátíð og endursegja þá atburði sem gerst hafa. Í öðru lagi sagði hann að barn sem kann að tala sé ekki eins hvatvíst og fljóthuga í athöfnum sínum og það barn sem ekki talar. Það verður færara um að skipuleggja og undirbúa lausnir og örvar meðvitað sinn eigin þroska og vilja. Í þriðja lagi gerir málið barninu kleift að stýra betur hegðun sinni og athöfnum.³³ Af þessu má ráða að tungumálið á stóran þátt í þroska barnsins og gerir því kleift að tengjast öðrum. Barnið getur með málinu tjáð óskir sínar og langanir, tilfinningar og reynslu.

Tungumálið er talið mikilvægasta vísbending um vitmunapröskann. Allt frá fæðingu er barnið búið þeim eiginleika að geta tileinkað sér öll hljóð tungumálaheimsins. Um eins árs aldur nær barnið eingöngu þeim hljóðum tungumálsins sem það heyrir í umhverfi sínu. Hæfileikinn til að læra tungumál er talinn vera meiri á einu aldurskeiði en öðru. Talað er um næmiskeið í máltöku hjá barninu á aldrinum tveggja til tólf ára. Þá er talið vera auðveldara að læra tungumál í bernsku en á öðrum aldurskeiðum.³⁴

Til eru staðlaðar upplýsingar um almennan málþroska barna en ekki er ljóst hvort tvíburar falla inn í þá mynd, þar sem samskipti þeirra á milli eru yfirleitt meiri en hjá einburum. Vangaveltur um seinkaðan málþroska hjá eineggja tvíbúrum eru

³² Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams-Brown 1996:118

³³ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams-Brown 1996:117-119

³⁴ Aldís Guðmundsdóttir 1992:222-224

taldar vera vegna þess að þeir þurfi minna á talmálinu að halda þar sem þeir geta oft skilið hvorn annan án orða. Öll börn bregða fyrir sig bullmáli ef þau fá tækifæri til en venjulega heyra börn tungumálið talað rétt af fullorðnum og taka sér það mál til fyrirmyndar. Tvíburar skilja hvorn annan mjög vel og taka hvorn annan til fyrirmyndar. Áhuginn hjá þeim verður því minni til að tala og hafa samskipti við annað fólk. Tvíburar geta þroskað með sér annað mál eða tjáningu sem passar aðeins fyrir þá eina. Hinsvegar er leynimál milli tvíbura mjög sjaldgæft.³⁵

Rannsóknir hafa verið gerðar á málþroska eineggja tvíbura og samspili því sem á sér stað á milli tvíburanna sjálfra og annarra. Oft er vitnað í rannsóknir sem skoða mismun á málþroska tvíbura og þann líffræðilega mismun sem þar er að finna. Í rannsókn sem gerð var árið 1980 um málvanda eineggja tvíbura kom fram að eineggja tvíburar hafa tilhneigingu til að hafa setningar styttri en einburar og að þeir eigi minni tjáskipti með orðum við móður. Einnig kom í ljós að orðaforði eineggja tvíbura var lítils háttar öðruvísi en orðaforði einbura á sama aldri.³⁶

Af því sem hér hefur komið fram má ljóst vera að foreldrar þurfa að vera vel á verði gagnvart máltöku barna sinna og leiðréttu börn sín þegar við á. Hætta er á að tvíburar myndi sitt eigið tungumál og orðaforði þeirra verði fátæklegur, fái þeir ekki örvandi málumhverfi.

---

³⁵ Clegg, Averil og Anne Wollett 1988:94

³⁶ Ganger, Jennifer 2003, 8. febrúar

5. kafli Persónu- og félagsþroski barna

Það er mjög mikilvægt að umgangast sérhvern mann
eftir eðli hans og skapferli.
(Sókrates)

Þegar talað er um persónu- og félagsþroska barna þá er átt við tengslin sem þau mynda við aðra, bæði fullorðna og börn og þær kröfur sem umhverfið gerir til þeirra. Þróun sjálfsmyndar og tilfinningaviðbrögð heyrast undir þessa þætti.³⁷ Orðabók Menningarsjóðs skilgreinir hugtakið persónuleiki sem lýsandi hugtak um þroska einstaklingsins sem félagsveru.³⁸ Sálfræðingar nota hugtakið „persónuleiki“ um þær leiðir sem börn og fullorðnir nota til að tengjast fólki og umhverfi sínu. Einnig er hugtakið notað til að lýsa mismun á hegðun fólks.³⁹

Frá fæðingu og fram á fullorðinsár læra börn mikið um þá veröld sem þau lifa í. Þau eru líka að læra nauðsynlega hluti um sig sjálf, eins hver þau eru, hvað þeim finnst um sig og hvaða stjórn þau hafa á lífi sínu. Þessi þroskahlið barna hefur leitt sjónir sálfræðinga að þróun sjálfsins hjá börnum.⁴⁰

5.1 Þróun sjálfsmyndar

Jákvæð sjálfsmynd er nauðsynleg börnum. Rannsóknir hafa sýnt að börn með jákvæða sjálfsmynd búa við góða andlega heilsu, góða bóklega getu og hafa sjálfstraust til að takast á við tilfinningar sínar ásamt breytingum á félagslegum aðstæðum. Rannsóknir sýna að neikvæð sjálfsmynd barna leiðir til slæmrar andlegrar heilsu, lélegrar bóklegrar getu og aukinna afbrota.⁴¹ Neikvæð sjálfsmynd er líkleg til að auka kvíða, óhamingju og óánægju. Þau börn sem eru hlédræg og taka ekki þátt í félagslífinu hafa að öllum líkindum lélegri sjálfsmynd en þau börn sem eru félagslynd. Það getur komið fram í tilfinningum eins og varnarleysi, einmanaleika og að þeim finnst þau ekki hafa frelsi til að tjá sig.⁴²

Mótun sjálfsmyndar er mjög mikilvægur þáttur í þroskaferli barnsins og hefur hún margvísleg áhrif á barnið og fjölskyldu þess. Sjálfsmynd mótast af þeim

³⁷ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:35

³⁸ *Íslensk Orðabók* 1988:197

³⁹ Bee, Helen 1999:259

⁴⁰ Vasta, Ross, Marshall M. Haith og Scott A. Miller 1992:476

⁴¹ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams-Brown 1996:441

⁴² Herbert, Martin 1995:211

viðhorfum sem einstaklingurinn hefur til sjálfs sín. Það hvernig einstaklingurinn metur sjálfan sig og hvernig hann trúir að hann sé, hefur áhrif á sjálfsmynd hans. Sterk sjálfsmynd myndast þegar fólki finnst það ráða við þau verkefni eða viðfangsefni sem það tekst á við í lífinu.⁴³

Daniel Goleman bandarískur sálfræðingur skilgreinir sjálfstraust sem vitneskju og upplifun á því hver við erum. Á fyrstu æviárum barnsins mótast sjálfsmynd þess. Ástúð og umönnun foreldra og reynsla barnsins skiptir máli um færni þess síðar meir á lífsleiðinni við að skilja eigin tilfinningar og annarra.⁴⁴ Þuríður J. Kristjánsdóttir prófessor í sálarfræði skilgreinir sjálfsmynd. Hún segir sjálfsskynjunina byggjast á hvernig einstaklingurinn skynjar sjálfan sig, reynslu sína og eiginleika. Sjálfshugmynd, er sjálfsskynjun einstaklingsins á því viðhorfi sem hann hefur gagnvart sjálfum sér.

Sjálfsmynd okkar mótast í samskiptum okkar bæði við umhverfið og annað fólk. Þrír þættir eru taldir hafa mest áhrif á þróun sjálfsmyndar. Í fyrsta lagi eru foreldrar, systkini og heimili. Í öðru lagi leikskólakennarar í leikskólum og leikfélagarnir. Í þriðja lagi kennarar í grunnskólum og skóla- og bekkjafélagarnir.⁴⁵

Sterk tengsl eru á milli persónu- og félagsþroska og vitsmunþroska barna sem byggir á því að athafnir og gerðir þeirra grundvallast að mestu leyti á því þroskastigi sem barnið er á. Tungumálið er stór þáttur í félagsþroska barnsins. Það gerir barninu kleift að eiga í samskiptum við aðra og til félagslegra samskipta.⁴⁶ Af þessu má sjá að allar þessar skilgreiningar eiga það sameiginlegt að sjálfsmyndin er að þróast alla ævi og að gagnkvæm samskipti barns við aðra hafa afgerandi áhrif á mótun hennar.

5.2 Áhrif erfða og umhverfis á börn

Í uppeldi felst annars vegar félagsmótun og hins vegar menningarmótun. Með félagsmótun er átt við hvað gerir okkur að því sem við erum og hvernig við eigum í samskiptum við annað fólk. Menningarmótun felst í því hvernig einstaklingurinn mótast félagslega og öðlast þann lífsmáta og þau viðhorf sem gilda í samfélagi hans. Menningarmótun er ævilangt ferli og er undir áhrifum væntinga samfélagsins.⁴⁷

⁴³ Gordon, Ann Miles og Williams-Brown 1996:257

⁴⁴ Goleman, Daniel 1995:224-228

⁴⁵ Þuríður J. Kristjánsdóttir 1991:23

⁴⁶ Gordon, Ann Miles og Kathryn William-Browne 1996:474

⁴⁷ Hamilton, D. 1993:31-33

Einstaklingurinn mótast vegna margra samverkandi þátta. Ef fólki á að líða vel þarf það að finna til öryggiskenndar, hún styrkir sjálfsmyndina.⁴⁸

Marga hefur greint á um hversu mikið erfðir og umhverfi ráði um eiginleika manna. Sumir telja að erfðir ráði að mestu um þroska einstaklingsins en aðrir leggja meiri áherslu á umhverfisáhrifin. Gríski heimspekingurinn Plato (427-347 f.kr.) setti fyrstur fram þær hugmyndir að þroski mannsins væri byggður á samspili erfða og umhverfis. Meðal raunhyggjumanna kom John Locke (1632-1704) fram með þá skoðun að barn fæddist sem óskrifað blað og að allur þroski og þekking þess byggðist á því umhverfi og reynslu sem barnið byggir við fyrstu æviárin. Nú á dögum eru þróunarsálfræðingar sammála um að þroski hvers einstaklings sé tilkominn vegna víxlverkunar erfða og þess umhverfis sem hann býr við. Við fæðingu eru ákveðin kerfi og eiginleikar í genum mannsins, sem þroskast með aldri og reynslu.⁴⁹

Af öllum þeim gæðum sem okkur veitir
viturleg forsjá til ánægjuauka er
vináttan dýrmætust.

(Epíkúros)

5.3 Kenning Erik H. Erikson

Erik H. Erikson (1902-1989) setti kenningu um tilfinningaþátt þroskaferilsins og hvernig manneskjan mótast. Hann lagði áherslu á sjálfíð í kenningu sinni um persónuþroska mannsins.⁵⁰ Erikson hélt því fram að börn gengju í gegnum einhvers konar þroskabrautir sem einkenndust af frumkvæði eða sektarkennd. Þetta felst í því að barnið hefur mikinn áhuga á að fást við ný verkefni og að rannsaka umhverfi sitt en fær jafnframt sektarkennd ef framtakssemi þess leiðir til mistaka eða það fær skammir fyrir.⁵¹

Erikson áleit þróunina stefna að ákveðnu marki og hún ætti sér hámark fullkomnunar. Stigin leit hann á sem næmiskeið þar sem örvun af sérstöku tagi eða skortur á henni gæti leitt til stöðnunar.⁵²

⁴⁸ Garðar Gíslason 1997:37-38

⁴⁹ Bee, Helen 1999:2-3

⁵⁰ Valborg Sigurðardóttir 1991:22

⁵¹ Berger, Kathleen Strassen 1991:297-302

⁵² Sigurjón Björnsson 1975:12-13

Erikson skipti æviferli mannsins í átta stig eða áfanga:

➤ Stig eitt	0-1 árs	Traust/Vantraust
➤ Stig tvö	2-3 ára	Sjálfstæði/Blygðun/Efi
➤ Stig þrjú	4-5 ára	Frumkvæði/Sektarkennd
➤ Stig fjögur	6-12 ára	Framtakssemi/Vanmáttur
➤ Stig fimm	13-18 ára	Sjálfsvitund/Upplausn
➤ Stig sex	19-25 ára	Nálægð/Einangrun
➤ Stig sjö	26-40 ára	Framleiðni/Stöðnun
➤ Stig átta	41-	Heilsteypt sjálf/Örvænting ⁵³

Erikson taldi að á fyrstu æviárum barnsins þróaðist persónuleiki þess og verður fjallað um fyrstu þrjú stigin hér.

Fyrsta stig: Traust – Vantraust (0-1 árs)

Fyrstu merki um félagslegt traust hjá barninu má sjá hversu afslappað það er þegar það matast og hversu djúpur svefn þess er. Þegar barnið fer að vaka lengur upplifir það umhverfi sitt og fer að kannast við sig. Við það öðlast það traust á fólki og hlutum í umhverfi sínu sem verða barninu smám saman kunnuglegir. Fyrsta félagslega afrek barnsins er þegar það getur misst sjónar af móður sinni án þess að finna fyrir kvíða eða reiði. Þetta gerist þegar móðirin er orðin að innra öryggi barnsins og utanaðkomandi staðfesta. Þetta samræmi, stöðugleiki og sameining af upplifun barnsins gefur því undirstöðu af sjálfsmýnd sinni. Sjálfsmýnd barnsins á þessu þroskastigi telur Erikson fara eftir stöðugleikanum í kringum barnið og hvenær barnið gerir sér grein fyrir og tengir innri hluti og tilfinningar minni sínu við kunnuglega, utanaðkomandi hluti og fólk.⁵⁴

Á fyrsta ári þarf barnið að þróa með sér getu og traust til annarra svo það hafi áhrif á hluti í kringum sig. Erikson telur að hegðun þess sem annast barnið hafi áhrif á hversu vel eða illa barnið kemst frá þessu stigi. Barnið nær að þróa með sér traust á fyrsta ári ef foreldrarnir uppfylla þarfir þess. Það traust sem barnið myndar til annarra hefur áhrif á það seinna á lífsleiðinni. Aftur á móti, ef barnið býr við aðstæður þar sem þörfum þess er ekki sinnt og því ekki sýnd ást og umhyggja getur það þróað með sér vantraust sem mun hafa áhrif á viðbrögð þess síðar.⁵⁵

⁵³ Bee, Helen 1999:278

⁵⁴ Erikson, Erik H 1982:222

⁵⁵ Bee, Helen 1999:279

Það traust sem barnið byggir upp skapast ekki eingöngu vegna reynslu ungbarnsins af umönnun í formi matar eða ástúðar. Það veltur líka á því hve mikið samband er á milli barnsins og þeirra sem annast það. Þeir sem annast barnið geta byggt upp traust með umönnun sem grundvallast á næmri skynjun á þörfum barnsins og þekkingu á persónulegum einkennum þess. Þetta leggur grunninn að sjálfsmynd barnsins sem seinna verður sambland af skynjun á því að vera góð manneskja og vera það sjálft. Foreldrar þurfa því að hafa sérstakar aðferðir við að kenna barninu það sem er bannað og hvað er leyfilegt. Þeir þurfa líka að innræta barninu skilning á því hver sé tilgangur með því sem þeir eru að gera.⁵⁶ Traust er ekki hin fullkomna staða á þessu stigi. Erikson telur að ákveðin hættu geti verið fólgin í því að bera of mikið traust til einhvers. Barnið þarf að þroska með sér ákveðið vantraust til að greina á milli hættu og öryggis.⁵⁷

Á þessum aldri eru börn háð hinum fullorðnu sem sinna þörfum þeirra. Þau hafa takmarkaða getu til að tjá líðan sína og þarfir. Því er nauðsynlegt að þeim sé sinnt af einstaklingum sem bregðast jákvætt og á nærfærnislegan hátt við þörfum þeirra. Með því læra þau að þroska með sér traust til annarra og það hefur áhrif á þróunina á næsta stigi.⁵⁸

Annað stig: Sjálfstæði- Blygðun/Efi (2-3 ára)

Erikson áleit að á þessu stigi byggi barnið yfir miklum hæfileikum til að þróa með sér grundvallartilfinningu fyrir sjálfstæði. Ef tilraunir barnsins til sjálfstæðis fá ekki stuðning frá foreldrum og það upplifir stöðugt að því mistakist getur útkoman orðið blygðun eða efi í stað þess að það öðlist sjálfstjórn og sjálfsvirðingu.⁵⁹

Þegar barnið finnur fyrir sjálfstæði sínu þróast með því varanleg tilfinning fyrir stolti. Þegar einhver utanaðkomandi tekur völdin finnst barninu það hafa misst sjálfstæði sitt og getur það orsakað varanlega tilfinningu fyrir blygðun eða efa.⁶⁰

Erikson taldi að barnið ætti ekki að fara af þessu stigi án þess að þekkja til blygðunar eða efa. Hann taldi að barninu væri nauðsynlegt að vita hvaða hegðun væri viðurkennd og hver ekki, hvaða hegðun væri örugg og hvaða hegðun væri hættuleg.⁶¹

⁵⁶ Erikson, Erik H. 1982:223-234

⁵⁷ Bee, Helen 1999:278

⁵⁸ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams-Brown 1996:105

⁵⁹ Bee, Helen 1999:279

⁶⁰ Erikson, Erik H. 1982:228

⁶¹ Bee, Helen 1999:279

Priðja stig: Frumkvæði- Sektarkennd (4-5 ára)

Að mati Erikson tekur barnið stökk bæði líkamlega og andlega á þessu stigi. Það verður rólegra, ástríkara, dómgreind eykst og það er virkara í öllum athöfnum. Með frumkvæði bætir barnið ýmsum eiginleikum við sjálfstæði sitt. Það öðlast vilja til að takast á við fleiri hluti, fer að skipuleggja og ráðast í verkefni með virkni sinni.⁶²

Þegar barnið er fjögurra ára er það fært um að skipuleggja að einhverju leyti og eiga frumkvæði að því að ná ákveðnu markmiði. Barnið lætur reyna á nýja vitsmunalega færni og gerir tilraunir til að sigrast á heiminum í kringum sig. Það reynir t.d. að fara eitt út á götu. Barnið er kraftmikið á þessu tímabili og það fær útrás í athöfnum og hegðun sem foreldrum getur þótt einkennast af árásargirni. Hættan hjá barninu á þessu stigi er að það gangi of langt í athafnasemi eða að foreldrar banni því eða refsí of mikið. Erikson taldi að þetta tvennt gæti kallað fram sektarkennd hjá barninu. Einhver sektarkennd er barninu þó nauðsynleg því án hennar þroskast samviskan ekki eða sjálfsstjórn. Besta leiðin í samskiptum foreldra og barns er ekki að gefa of mikið eftir en of mikil sektarkennd getur hins vegar hindrað sköpunarþörf þess og samskiptin við aðra. Það þarf að veita barninu frelsi á þessu tímabili til að það reyni á getu sína. Barnið þarf þó að hafa ákveðin mörk og fylgja þeim eftir á ákveðinn og jákvæðan hátt. Hvað tilfinningaþroska áráðir er barn á þessu stigi að læra að blanda geði við aðra. Það þarf að fá tækifæri til að þroska getu sína á eigin forsendum á réttlátan og viðurkenndan hátt.⁶³

Erikson setur einnig fram kenningu um mikilvægi leiksins fyrir mótun sjálfsins. Hann telur að barnið noti leikinn til að fást við veruleikann. Að leikurinn sé lífstjani barnsins og það noti leikinn til þess að ná valdi á sjálfu sér og umhverfinu. Erikson skipti þróun leiksins í svið eða heima sem hann nefnir; einkaheim, litla heim og stóra heim. Í einkaheimi fer leikur barnsins fram með því að barnið leikur með eigin líkama sem snýst einungis um það sjálft. Barnið byrjar að skynja hreyfingar og hljóð sem það síðan endurtekur. Smám saman beinist leikurinn að annarri manneskju, t.d. móður og fer það að leika sér að andliti hennar og höndum. Þetta veldur því að barnið skynjar sig sem sjálfstæða veru. Í litla heimi skynjar barnið nálæga hluti og leikföng. Það byggir sér svokallaða höfn sem það leitar í til að átta sig á eigin sjálf. Ef barnið er skammað þá getur það leitað skjóls í einkaheiminum. Barnið getur flúið í einkaheim ef það finnur fyrir óöryggi, s.s. kvíða eða hræðslu sem lýsir sér með

⁶² Erikson, Erik H. 1982:229

⁶³ Bee, Helen 1999:279

dagdraumum eða fingrasogi. Á aldrinum tveggja til sex ára þróast leikur barnsins inn í stóra heim. Þá leitar barnið í félagsskap annarra barna, það rannsakar önnur börn með því að ýta við þeim til að kanna viðbrögð þeirra. Barnið lærir smám saman hvaða hegðun eða leikur á við í hverjum þessara heima. Erikson telur að barnið noti leikinn til að efla eigið sjálf og sigrast á erfiðleikum sem það verður fyrir. Hann telur að leikurinn sé mjög mikilvægur fyrir þróun persónuleikans og sjálfsins.

Samkvæmt kenningu Erikson eru fullorðnir einstaklingar nokkurs konar tilfinningaleg höfn þ.e. hinn fullorðni skýrir fyrir barninu tilfinningar, athafnir, ástæður og tilgang svo það geti lært að leysa úr vandamálum. Hinn fullorðni þarf að þekkja tilfinningalegt upplag hvers barns og styðja það í gegnum þroskastig þess.⁶⁴

5.4 Kenning Abraham Maslow

Abraham Maslow (1908-1970) var bandarískur mannúðarsálfræðingur, forvígismaður og frumkvöðull. Hann rannsakaði félagslegar og jákvæðar hliðar mannsins, s.s. ást, hamingju og samvinnu og lagði mikið upp úr áhugahvötinni. Maslow talaði um tvenns konar áhugahvöt. Hann taldi að maðurinn hefði meðfædda þörf fyrir kærleika, ást, félagstengsl og viðurkenningu. Hann lagði mikla áherslu á að skoða hverjar grunnþarfir mannsins væru. Maslow skipti þörfum mannsins niður í fimm stig, svokallaðan þarfapíramída. Neðstar eru grunnþarfir en efst er æðsta takmark eða lífsfylling. Þegar manneskjan hefur fullnægt þörfum sínum á einu stigi leitar hún á það næsta.

Þarfapíramídi Maslow:

1. stig: Lífeðlislegar þarfir, grunnþarfir mannsins, þörfin fyrir mat, svefn, vatn o.fl.
2. stig: Öryggisþarfir, þörfin fyrir líkamlegt og tilfinningalegt öryggi.
3. stig: Félagsslegar þarfir, þörfin fyrir ást, umhyggju og vini. Að tilheyra ákveðnum hópi í samfélaginu.
4. stig: Viðurkenningaþarfir, þörfin fyrir sjálfsvirðingu og sjálfstæði og viðurkenningu annarra.
5. stig: Sjálfsbirting, þörfin á að spreyta sig og fá útrás fyrir hæfileika sína. Þegar þörfum á fyrri stigum hefur verið fullnægt er æðsta takmark mannsins að fá að þroskast og njóta sín.

---

⁶⁴ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams-Browne 1996:105-107

Maslow telur þarfir mannsins byggjast á félagsþörfinni. Þörfin fyrir ást og kærleik leynist í öllu fólki á öllum aldri. Barnið leitar eftir að uppfylla þessa þörf á meðal fjölskyldu sinnar og síðar á meðal jafningja.⁶⁵

5.5 Kenning Robert Selman

Á tuttugustu öldinni setti félagsvísindamaðurinn Robert Selman (1942-) fram kenningu um þróun félagsskilnings hjá börnum. Hann rannsakaði vináttutengls barna og hvernig skilningur þeirra á mannlegum samskiptum þroskast. Selman komst að því að börn hafa hæfileika til að greina í sundur og tengja saman ólík sjónarmið. Hann setti fram kenningu um þroska barna sem hann skipti niður í þrep. Fyrsta þrep nefnir hann frumstigið en þar telur hann að hugsun barnsins geri ekki greinarmun á líkamlegum og andlegum eiginleikum fólks. Barnið telur þá vera vini sína sem leika sér við það og hafa svipaða líkamlegaburði og getu. Það sækir einnig í önnur börn sem hafa spennandi eiginleika. Vinurinn er háður stað og stund og vinaslit geta orðið jafn skyndilega og þau mynduðust. Á öðru þrepi metur barnið vininn eftir því hvort hann er tilbúinn að leika leikinn eins og það vill sjálf. Vinátta barnsins er eigingjörn, vinur er á meðan hann fer eftir reglum barnsins. Á þessu þrepi hefur barnið náð að öðlast skilning á tilfinningum og hugsunum annarra barna. Barnið hefur ekki nóga rökhusun til að greina á milli þessara þátta. Barnið getur aðeins einbeitt sér að einni persónu í einu og væntingum hennar ef þær falla að því sjálfu. Áhugamál vinanna verða að falla saman og byggir barnið upp traust á vininum út frá eigin forsendum. Þegar upp koma deilur sér barnið aðeins eina hlið á málinu og geta þá orðið vinslit því vinurinn er ekki eins og hann á að vera.⁶⁶

5.6 Sjálfstæðir einstaklingar

Segja má að Erikson, Maslow og Selman leggi allir áherslu á mikilvægi tengslamyndunar við móður eða nánustu fjölskyldu og telji að sú umhyggja og ást sem barnið fær í frumbersku hafi mest að segja um hvernig barninu takist að líta á sig sem sjálfstæðan einstakling síðar á ævinni. Þeir eru einnig sammála um að umhverfið sem barnið elst upp í hafi mikil áhrif á hvernig það öðlast tilfinningu fyrir sjálfu sér og tengist öðrum félagslega. Selman telur að börn þroski með sér félagsskilning á tilfinningum annarra og þegar börn verða eldri geti þau sett sig í spor

⁶⁵ Gotvassli, Kjell-Áge 1996:139-140

⁶⁶ Hrafnhildur Ragnarsdóttir 1993:54

annarra og skilið tilfinningar þeirra. Allir líta þessir kennimenn á leikinn sem lífstjáningu barnsins og í gegnum hann ná þá að öðlast tilfinningu fyrir félagslegum tengslum.

Hjá tvíburum sem alast upp saman getur samspil þeirra orðið mjög náíð. Þeir geta verið mjög tilfinninganæmir á líf hvors annars og á það sérstaklega við ef tvíburar eru eineggja. Þá getur sameiginlegur áhugi þeirra á því sama tengt þá fastari vináttuböndum. Hjá tvíburum geta tengslin verið það sterk að þeir skilji hvorn annan án þess að nota orð.⁶⁷

Börn fæðast með hæfileikann til að þróa persónuleika sinn. Strax eftir fæðingu byrjar persónuleikinn að þroskast, þar sem bæði erfðir og umhverfi hafa mikil áhrif. Persónuleikinn er síðan það verkfæri sem börnin nota til að skynja hvað er þeim mikilvægt og hvað ekki.⁶⁸

Sjálfsmynd ákvarðast af því hvernig einstaklingurinn skynjar sjálfan sig, útlit, hæfni, hegðun og stöðu. Þessir þættir geta haft úrslitaáhrif á það hvernig einstaklingurinn nýtur sín í samfélaginu. Sjálfsmyndin hefur einnig áhrif á metnað, námsgetu og tilfinningaleg viðbrögð. Ljóst er að sjálfsmyndin er að þróast alla ævi og gagnkvæm samskipti á milli barns og umhverfis eru talin hafa afgerandi áhrif á mótun hennar. Öllum sem koma að uppeldi barns er því nauðsynlegt að vita hvernig æskilegt er að koma fram við barnið þannig að sjálfsmynd þess styrkist. Þeir þurfa að þekkja til kenninga um myndun sjálfsmyndar barnsins og vita hvaða hlutverki foreldrar og aðrir uppaldur gegna við mótun hennar. Allar upplifanir og reynsla sem við verðum fyrir hefur áhrif á okkur. Líf okkar byggist mikið á því hvernig sjálfsmyndin er og hún hefur áhrif á hvernig okkur farnast á lífsleiðinni.

Tvíburaforeldrar eru í þeirri aðstöðu að mótun sjálfsmyndar barna þeirra er að sumu leyti flóknari en hjá einburum. Þeir þurfa því að vera meðvitaðir um hvaða þættir eru taldir mikilvægir til að styrkja tvíburar við að aðgreina sig. Nokkur atriði má nefna sem vegvísi fyrir foreldra. Fyrst má þar nefna að velja ólík nöfn á börnin. Nafnið er ein dýrmætasta eign mannsins. Það hjálpar barninu við að kynnast sjálfu sér og að aðgreina sig frá öðrum. Foreldrar tvíbura ættu því að hafa í huga að velja nöfn sem hljóma ólíkt og ríma ekki saman. Með því að gefa börnunum ólík nöfn eru foreldrar að virða einstaklingseðli þeirra. Einnig er gott að gefa börnunum nöfn strax við fæðingu. Það minnkar líkurnar á því að þau verði ávörpuð „tvíburarnir“ ef nöfnin

⁶⁷ Clegg, Averil og Anne Woollett 1988:90

⁶⁸ Greenberg, Polly 1991:78

eru notuð frá upphafi. Í öðru lagi geta foreldrar auðveldað tvíburunum við að aðgreina sig með því að klæða þá ekki eins og hjálpar þannig öðrum við að þekkja þá.⁶⁹

Þegar kemur að félagsþroska tvíbura er lögð áhersla á að foreldrar hafi í huga að þeir fái tækifæri til að leika sér við önnur börn og aðlagist á þann hátt félagsskap jafnaldra sinna. Gott getur verið að gera eitthvað með öðru barninu í einu og upplagt er að annað þeirra fari stundum eitt í heimsókn til vina eða ættingja. Foreldrum er einnig ráðlagt að forðast að bera börnin saman með tilliti til námsgetu því tvíburar eru tveir sérstakir einstaklingar.⁷⁰

Flestum foreldrum þykir nauðsynlegt að eiga myndir af börnunum sínum. Gott er fyrir tvíburaforeldra að hafa í huga að taka stundum myndir af hvorum tvíburanum fyrir sig. Strax í bernsku tengja börn leikföng mjög sterkt við sig og á það bæði við um einbura sem tvíbura. Hjá tvíburum getur þetta verið erfiðara því þeir eru á sama aldri og á sama þróunarstigi. Þetta getur valdið vissri togstreitu og átökum. Foreldrum er því ráðlagt að hafa leikföngin svipuð.⁷¹

Fræðimenn hafa þróað hugmyndir um á hvern hátt þroski er háður þeim tilfinningatengslum sem barnið nær í frumbersku. Þar má nefna hugmyndir Bowlby sem setti fram kenningu um mikilvægi tengslamyndunar og kenningar Bronfenbrenner um kerfin fjögur umhverfis barnið. Í næsta kafla munum við fjalla um áhrif tengslamyndunar við þróun persónuleikans hjá barninu.

---

⁶⁹ Guðfinna Eydal 2001:89-90

⁷⁰ Clegg, Averil og Anne Wollett 1988:86-89

⁷¹ Guðfinna Eydal 2001:92-94

6. kafli Tengslamyndun fyrstu æviár barnsins

Mundu að ókunnugir eru vinir
sem þú hefur ekki enn eignast.
(Abraham Lincoln)

Forsenda þess að barn nái að þroskast tilfinningalega er að það nái að mynda góð tengsl við hinn fullorðna.⁷² Hugtakið geðtengsl (attachment) er skilgreint sem sterkt tilfinningalegt samband milli barns og foreldris.⁷³ Geðtengsl eru tilfinningarík tengsl þar sem nærvera annars aðila vekur öryggistilfinningu. Reynslan hefur sýnt fram á að barn nær ekki að vaxa og dafna þó svo líkamlegum þörfum þess sé fullnægt ef það er í félagslegri einangrun. Oftast eru það foreldrarnir sem annast barnið í fyrstu, því er hlutverk þeirra afar mikilvægt. Barninu er nauðsynlegt að finna til þess öryggis sem foreldrarnir geta veitt.⁷⁴ Barnið finnur til öryggis í návist foreldris og notar foreldrið sem griðastað (safe-base) þegar það er að kanna nánasta umhverfi sitt. Því er ljóst að tengsl barns og foreldris eru geðtengsl en tengsl foreldris og barns er það ekki því foreldrið finnur ekki til sama öryggis og barnið. Tilfinningatengsl og geðtengsl eru ekki sýnileg. Því eru þessi tengsl útskýrð með því að fylgjast með tengslahegðun. Tengslahegðun gerir barni og fullorðnum kleift að viðhalda nálægð við þann sem það hefur myndað geðtengsl við. Í tengslahegðun felst augnsamband, snerting, bros eða grátur. Rannsókn sem gerð var á nýburum sýndi að fljótlega eftir fæðingu var sjáanlegur munur á athafnasemi og aðlögunarhæfni við breyttar aðstæður og geðblæ.⁷⁵ En ef um tvíbura er að ræða kemur ekki fram merkjanlegur munur.

Í sálfræði er fátt eins vel staðfest og mikilvægi þess að ungbarn myndi djúp og náin tengsl við fullorðna. Margar vísindalegar athuganir sýna gildi þessara frumtengsla fyrir þróun mannsins, hvort sem um er að ræða tilfinningalegan, félagslegan eða vitsmunalegan þroska. Nálægð, hlýja og varanleg samskipti þurfa að vera fyrir hendi.⁷⁶ Þegar barnið er aðeins nokkurra vikna gamalt sýnir það merki um allar grundvallartilfinningar svo sem gleði, áhuga, undrun, hræðslu, reiði og depurð.⁷⁷

Rannsókn sem gerð var á samskiptahæfni milli tvíbura, við aðra tvíbura og síðan tvíbura við einbura sýndi að börn voru félagslega hæfari til að mynda tengsl sín

⁷² Abrahamsen, Gerd 1999:17

⁷³ Bee, Helen 1999:319

⁷⁴ Hrafnhildur Ragnarsdóttir 1993:22

⁷⁵ Bee, Helen 1999:320

⁷⁶ Álfheiður Steinþórsdóttir og Guðfinna Eydal 1995:28

⁷⁷ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams-Browne 1996:443

á milli ef samband við móður var traust. Þau börn sem ekki voru í traustu sambandi við móður áttu erfiðara með að tengjast öðrum börnum en þau sem höfðu gott samband við móður. Í sömu rannsókn kom fram að tvíburar sem ekki náðu góðum tengslum við móður leituðu frekar eftir tengslum sín á milli.⁷⁸

Rannsóknir á seinni tímum hafa sýnt fram á að börn eru fær um að mynda nán tengsl við aðra á öllum aldurskeiðum. Almennt hefur verið haldið fram að því seinna sem barnið myndar þessi tengsl þeim mun erfiðara eigi það með að treysta öðrum. Ameríski sálfræðingurinn, Daniel Stern telur hins vegar að barnið sé það hæfileikaríkt og á sífelldri þroskabraut, að það sé aldrei of seint að mynda þessi tengsl.⁷⁹

Tvíburaforeldrar geta fengið þá tilfinningu að þeir nái ekki að tengjast báðum tvíburunum sem getur leitt til sektarkenndar. Meiri líkur eru á þessu ef börnin þurfa að fá sérstaka umönnun eftir fæðingu eða fara ekki samtímis heim. Í ljós hefur komið að þótt börnin þarfnist sérstakrar aðhlynnningar á vöggustofu í nokkra klukkutíma eða í nokkra daga, þarf móðirin ekki að örvænta að tengslin á milli sín og barnanna bíði hnekki, vegna þess að mannfólkið hefur þann aðlögunarhæfileika að geta myndað tengsl síðar.⁸⁰

6.1 Kenning John Bowlby

Breski barnalæknirinn og sálkönnuðurinn John Bowlby (1907-1990) setti fram kenningar á sjötta áratugnum um tengslamyndun og hvaða afleiðingar það getur haft fyrir einstakling ef tengslamyndun tekst ekki. Rannsóknir Bowlby mörkuðu þáttaskil í umræðu um þroska mannsins. Hann komst að því í rannsóknum sínum að til þess að barn fái fullnægt meðfæddum þörfum sínum fyrir hlýju og umhyggju verði það að vera í tengslum við móður eða staðgengil hennar. Einnig taldi Bowlby að tengslþörfin væri til staðar hjá barninu strax við fæðingu, óháð líkamlegum þörfum þess. Tengsl milli móður og barns væru sterkustu og dýpstu tilfinningar mannsins.⁸¹ John Bowlby hélt því fram að aldurinn frá 6 til 12 mánaða væri ákveðið næmiskeið og þá réðist andleg heilsa fullorðinsáranna af þeirri umönnun sem barnið fengi.⁸²

⁷⁸ Vandell, Deborah Lowe 1988:169

⁷⁹ Brodin Marianne og Ingrid Hylander 1999:13-27

⁸⁰ Noble, Elizabeth 1991:231

⁸¹ Bowlby, John 1988:11

⁸² Aldís Guðmundsdóttir 1992:246

Bowlby hélt því fram að ef brestur væri á tengslamyndun gæti það haft varanleg áhrif á persónuleika einstaklingsins síðar. Einnig taldi hann að sjálfsmynd barnsins mótaðist af því hvaða augum móðirin eða staðgengill hennar liti barnið.⁸³

Til þess að einstaklingurinn viðhaldi sjálfsvirðingu og hafi góða sjálfsmynd skiptir næmi annarra á tilfinningar hans miklu máli. Þessi hæfileiki segir til um hæfni einstaklingsins til að sýna ást og samvinnu og eiga í samskiptum. Foreldrar eru næmir á barn sitt. Þeir búa yfir þeim hæfileika að sjá barnið sem sjálfstæðan einstakling með eigin þarfir aðskildar þörfum annarra.⁸⁴ Þegar barnið verður fullorðið halda tengslin við foreldrana áfram og þau ná að yfirfæra tengslamyndunina yfir á eigin börn síðar meir.⁸⁵

6.2 Kenning Ure Bronfenbrenner

Ure Bronfenbrenner (1917-) er amerískur prófessor í sálar- og félagsfræði sem hefur rannsakað uppeldisaðferðir og fjölskyldutengsl. Bronfenbrenner telur að samfélagið sé samofin kerfi sem tengist hvert öðru. Í félagslegu umhverfi barnsins tengjast þessi kerfi, m.a. fjölskyldan og nánasta umhverfi, skóla og kennara og menningu og stofnunum. Hver þáttur hefur mótandi áhrif á barnið sem einnig hefur gagnkvæm áhrif á aðra. Hann setti fram kenningu um fjögur kerfi eða svið sem umlykja barnið. Þessi kerfi nefnir hann mikro-kerfi, meso-kerfi, exo-kerfi og makro-kerfi. Í mikro-kerfinu eru þeir þættir sem eru næst barninu. Það nær yfir nánasta umhverfi, heimili og leikskóla og hefur mótandi áhrif á þroska og líf barnsins. Næsta kerfi er meso-kerfið sem nær yfir tengsl við nánustu aðstandendur barnsins. Í exo-kerfinu eru áhrifavaldar sem hafa bein eða óbein áhrif á barnið svo sem vinnufélaga og vini foreldranna. Síðasta kerfið makro-kerfið nær til efnahags, þjóðernis, menningar og stéttar fjölskyldunnar. Bronfenbrenner telur að ákvarðanir sem teknar eru í makro-kerfinu hafi áhrif á hin kerfin. Til að koma fram breytingum þarf að beina þeim að exo- og makro-kerfunum. Þessar skilgreiningar Bronfenbrenners gefa góða yfirsýn á allt sem hefur áhrif á tengslamyndun og þroska barnsins.⁸⁶

Kennismiðirnir Browdly, Bronfenbrenner og Stern eru allir sammála um mikilvægi tengslamyndunar þótt þá greini á um hvernig hún mótast. Stern heldur því fram í tengslakenningu sinni að aldrei sé of seint að mynda tengsl. Bowlby telur aftur

---

⁸³ Bowlby, John 1988:11

⁸⁴ Marrone, Mario 1998:42

⁸⁵ Marrone, Mario 1998:37

⁸⁶ Bee, Helen 1999:378-379

á móti að það geti valdið barninu varanlegum skaða ef það nær ekki þessum tengslum strax í frumbersku og komi það fram síðar á æviskeiði barnsins. Bronfenbrenner notar í kenningu sinni vistfræðilega nálgun sem er í þremur hlutum. Innsti hringur er sá hluti sem barnið er í mestum tengslum við, foreldrar og systkini.

Eins og fram hefur komið er tengslamyndun milli foreldris og tvíbura ekki frábrugðin tengslamyndun hjá einburum. Einhver munur er þó talinn vera á milli tvíburanna sjálfra og einbura, þar sem þeir hafa verið hlið við hlið í móðurkviði og geta því verið háðari nálægð við hvorn annan. Þar sem tvíburar verða stundum að dvelja á vökudeild fyrst eftir fæðingu getur tengslamyndun milli tvíbura og móður og föður verið að einhverju leyti hægari, þar sem náin snerting er erfðari ef börnin eru í hitakassa eða tengd tækjum sem vekja jafnvel ótta hjá foreldrum. Þegar um tvíbura er að ræða taka alltaf fleiri en einn þátt í tengslamyndun barnanna. Foreldrar þurfa að skipta tíma sínum á milli tveggja einstaklinga. Myndun tengsla við aðra er sennilega ævarandi ferli en þó er tengslamyndun af flestum fræðimönnum talin sterkust og mikilvægust á fyrsta æviárinu.

7. kafli Rannsókn

7.1. Markmið

Rannsókn þessi hafði það að meginmarkmiði að kanna hvernig umhverfið lítur á tvíburann sem einstakling og hvernig foreldrar geta stuðlað að því að tvíburar alist upp sem sjálfstæðir einstaklingar. Eftirfarandi spurningar voru hafðar að leiðarljósi við rannsóknina: Hvernig lítur umhverfið á tvíburann sem einstakling? Hvernig geta foreldrar stuðlað að því í uppeldinu að tvíburar alist upp sem sjálfstæðir einstaklingar? Fylgjast tvíburar að í þroska með tilliti til félagsþroska og tengsla við aðra? Rannsóknarspurningar þessar eiga rætur sínar að rekja til áhuga okkar á hvernig rótgróin viðhorf í samfélaginu gagnvart tvíbúrum hafa áhrif á fólk sem eignast tvíbura, á uppeldi þeirra og á umhverfið.

7.2 Þátttakendur

Þegar skrifum fræðilegra kafla ritgerðarinnar var að mestu lokið var spurningalisti settur saman, byggður á þeim atriðum sem talið var að mestu máli skiptu varðandi persónuleikamyndun og sjálfsmynd tvíbura. Spurningalistinn var byggður upp á tuttugu og sex opnum spurningum. Tilgangurinn var að gefa foreldrum kost á að svara sem mest frá eigin brjósti.

Eftir þennan undirbúning voru þátttakendur valdir og haft var í huga að ná sambandi við foreldra sem eiga tvíbura á ólíkum aldri. Haft var samband við sex foreldra tvíbura og þeir spurðir hvort þeir hefðu áhuga á að veita okkur hlutdeild í reynslu sinni. Allir foreldrarnir tóku mjög vel í beiðni okkar, sýndu áhuga og samþykktu að niðurstöður yrðu notaðar sem hluti af lokaritgerð til B.Ed.-prófs við kennaradeild Háskólans á Akureyri.

Tvíburarnir eru á aldrinum tveggja til tólf ára. Þrjú tvíburapörin eru á forskólaaldri, eitt tvíburaparið er hjá dagmömmu og tvö tvíburapörin eru í leikskóla. Þrjú tvíburapör eru í grunnskóla. Kynjadreifing barnanna er þessi; tvö tvíburapör eru stúlka og drengur (12 ára og 2 ára), eitt strákapar (4 ára) og þrjú stelpupör (2, 8 og 9 ára). Aldur foreldranna er frá 30 til 45 ára.

7.3 Framkvæmd

Foreldrum var kynntur tilgangur viðtalsins og þeim var sagt að svörin yrðu dregin saman þannig að persónulegar upplýsingar yrði ekki hægt að rekja til einstaklinga (Fylgiskjal 1). Í framhaldi af því voru settir niður viðtalstímar, en sá háttur var hafður á að þátttakendur gátu valið sjálfir stað og stund þar sem viðtalið skyldi fara fram. Lögð var áhersla á ró og næði; að engin utanaðkomandi truflun ætti sér stað á meðan á samtölunum stæði. Viðtölin voru öll tekin að degi til og tók hvert viðtal um eina klukkustund. Í tveimur tilfellum voru báðir foreldrar viðstaddir en í fjórum var það móðirin ein sem kom í viðtal. Viðtölin voru tekin upp á diktafón. Allir þátttakendurnir voru samvinnufúsir og lögðu sig fram við að segja frá og svara spurningunum.

Þar sem gerð er grein fyrir niðurstöðum rannsóknarinnar koma ekki fram nöfn þátttakenda og upplýsingar órekanlegar. Það var tekið fram við þátttakendur að farið yrði með öll viðtöl sem trúnaðarmál og þeim yrði eytt þegar úrvinnslu væri lokið. Foreldrum var boðið að lesa ritgerðina í heild sinni áður en henni væri skilað.

7.4. Gagnaöflun

Eigindleg rannsókaráferð er algeng leið sem farin er þegar safna þarf upplýsingum, þeim er safnað saman og þær túlkaðar.⁸⁷ Viðtal er ein tegund eigindlegra rannsókna sem fram fer með samræðum, vanalega á milli tveggja einstaklinga. Viðtal er tekið með það að markmiði að leita upplýsinga frá viðmælandanum. Þegar viðtal er tekið er mikilvægt að viðmælandi öðlist fyrirfram vitneskju um efnið sem ræða á svo hann geti búið sig sem best undir það. Því verður í upphafi að gera viðmælandanum lítillaga grein fyrir tilgangi viðtalsins og skýra honum frá því að farið verður með öll gögn sem trúnaðarmál. Einnig er nauðsynlegt að spyrja opinna spurninga fremur en lokaðra svo svörin verði innihaldsríkari.⁸⁸ Gott viðtal krefst þolinmæði því þá er líklegra að sjónarhorn viðmælandans komi skýrar fram.⁸⁹ Því er mikilvægt að hræðast ekki þögular stundir í viðtalinu því þær geta gefið viðmælanda tækifæri á að koma reiðu á hugsanir sínar og koma því til skila sem hann ætlar sér. Það er slæmur ávani að trufla viðmælandann vegna þess að það er talið geta breytt stefnu viðtalsins og þar með skemmt upphaflegan tilgang þess.⁹⁰

⁸⁷ Bogdan, Robert og Sari Biklen 1992:29

⁸⁸ Bogdan, Robert og Sari Biklen 1992:96

⁸⁹ Bogdan, Robert og Sari Biklen 1992:101

⁹⁰ Bogdan, Robert og Sari Biklen 1992:97-98

Tvíburi sem einstaklingur

Spurningarnar miðuðu að því að fá fram hvort foreldrar sjái greinilegan mun á tvíbúrum, horfi á tvíbura sem tvo einstaklinga eða ekki hluta af pari. Spurt var um upphaf tvíburameðgöngu, lengd hennar, um þroska tvíburanna og mismun á þeim. Hvernig foreldrar stuðla að því að byggja upp tengsl við börnin, sjálfstraust þeirra og persónuleikamyndun.

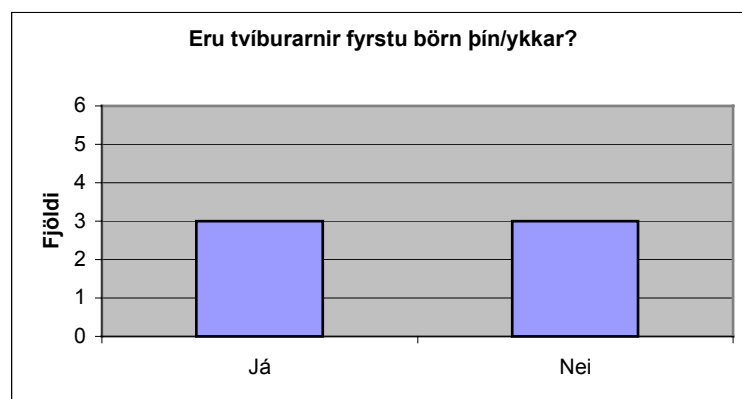
Úrvinnsla og greining niðurstaðna var með þeim hætti að svörin voru skrifuð orðrétt upp, þá voru svör foreldranna flokkuð og leitað eftir meginniðurstöðum.

7.5 Niðurstöður

Af viðtölunum voru dregnir fram fimm meginþættir sem hafðir voru að leiðarljósi þegar unnið var úr rannsókninni. Þeir voru:

- Fyrir fæðingu
- Einstaklingurinn
- Þroski
- Persónu- og félagsþroski
- Tengslamyndun

Fyrir fæðingu:

Mynd 1 Eru tvíburarnir fyrstu börnin þín/ykkar?

Eins og sjá má á mynd 1 kom fram að þrjú tvíburapör voru fyrstu börn foreldra sinna. Hins vegar voru tvö tvíburapör annað og þriðja barn og eitt tvíburaparið var þriðja og fjórða barn. Þegar foreldarnir voru spurðir hvenær tvíburameðgangan uppgötvaðist kom í ljós að hjá flestum kom hún fram við ómskoðun. Hjá tveimur mæðrum uppgötvaðist meðgangan á þriðju viku, á sjöundu viku hjá einni og í tíundu viku einni og hjá einni í tuttugustu viku.

Viðbrögð foreldranna við þeirri fregn að von væri á tveimur börnum orsakaði bæði jákvæðar og neikvæðar tilfinningar með þeim. Hjá fjórum foreldrum vakti

fregnin mikla gleði og ánægju og þeim fannst hún alveg stórkostleg. Gefum móður orðið:

Viðbrögð mín voru ofboðsleg gleði. Ég man ennþá þegar ég labbaði út og ég man hvernig veðrið var, í hvernig fötum ég var og hvaða leið ég labbaði. Þetta var eins og að svífa á bleiku skýi. Ég var alveg ofboðslega ánægð og hamingjusöm.

Tveimur foreldrum varð mikið um í fyrstu og héldu að þetta gæti ekki hent þau. Gefum móðurinni orðið:

Ég var það sjokkeruð að ég hljóp út án þess að borga. Ég hélt í fyrstu að þetta væri „djók,“ ég trúði þessu ekki. Ég hafði oft heyrt um margar konur sem gengu með tvíbura og að þetta væri mjög spennandi, en ég átti ekki von á að þetta kæmi fyrir mann sjálfan.

Önnur viðbrögð voru þessi:

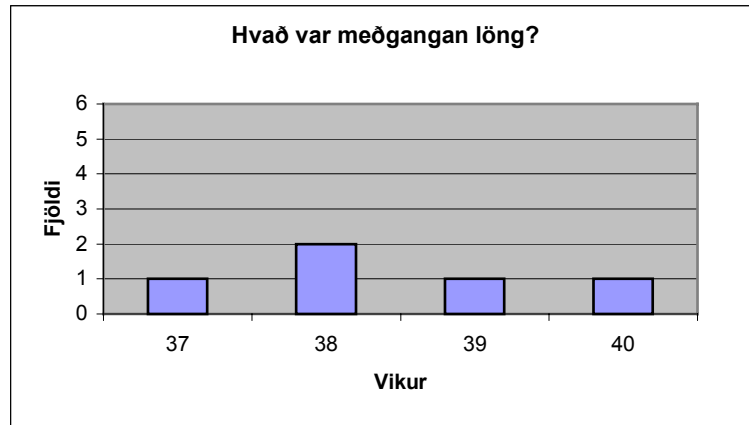
Okkur brá báðum mjög mikið í fyrstu og fengum létt sjökk, en svo var þetta æðislegt. Okkur fannst þetta gott, manninn minn hafði dreymt þetta svo þetta kom honum ekki á óvart, hann hafði bara gleymt að segja mér frá því.

Viðmælendum bar saman um að eftir að búið var að jafna sig á fregninni kom fram mikil gleði og eftirvænting. Þeim fannst þeir vera sérstakir fyrir það að fá tækifæri til að eiga og ala samtímis upp tvö jafn gömul börn.

Aðeins í einu tilfelli varð að meðhöndla börnin á vökudeild eftir fæðingu en dvölin þar varði í þrjá mánuði. Í hinum tilvikunum fóru börnin heim á eðlilegum tíma.

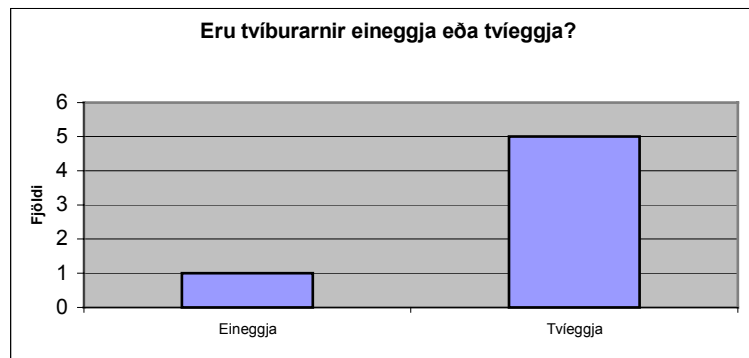
Tvíburi sem einstaklingur

Mynd 2 Hvað var meðgangan löng?

Mynd 2 sýnir að ein móðir gekk með í 37 vikur, tvær mæður í 38 vikur, í einu tilfelli var meðgangan 39 vikur og 40 vikur hjá einni móður. Í einu tilfelli er ekki vitað um meðgöngulengd. Fimm tvíburamæður fengu börnin í fangið strax eftir fæðingu. Í fjórum tilvikum voru börnin sjö daga á sjúkrahúsinu eftir fæðinguna sem er hefðbundinn dvöl.

Einstaklingur:

Mynd 3 Eru tvíburarnir eineggja eða tvíeggja?

Þegar spurt var hvort um eineggja eða tvíeggja tvíbura væri að ræða kom fram að í einu tilviki er talið að tvíburarnir séu eineggja, en fimm tvíburapör eru tvíeggja (Mynd 3). Eitt foreldraparið fékk að vita strax í upphafi að börnin væru tvíeggja en það kom fram í ómskoðun að fylgjurnar væru tvær.

Fimm foreldrar töldu að tvíburarnir væru ekki líkir í útliti þar sem bæði væri um mikinn stærðarmun að ræða og líkamsbygging barnanna mjög ólík. Einir foreldrar sem sögðu að tvíburarnir væru líkir í útliti nefndu álíka líkamshæð, sama háralit,

augnlit, andlitsfall og líkamsbyggingu. Fram kom að tilhneiging væri hjá fólki að tala um að tvíburarnir væru „alveg eins“ Gefum viðmælanda orðið:

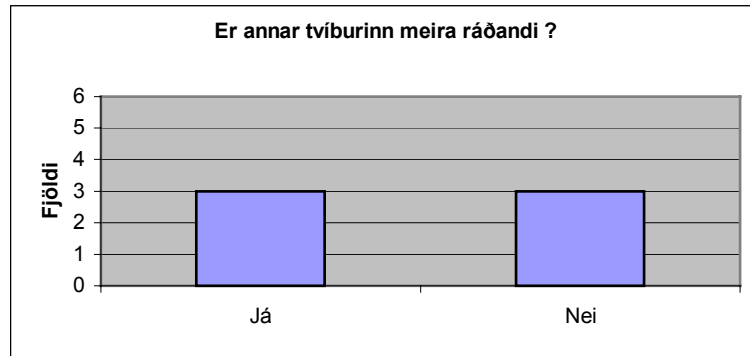
Þeir eru frekar ólíkir, samt er fullt af fólki sem sér okkur og segir að þeir séu alveg eins. Ég segi þá kannski. „Ert þú ekki að segja þetta af því að þeir eru tvíburar. Þar sem þeir eru svipaðir á hæð og jafn gamlir“. Stundum bendi ég fólki á háralitinn þar sem annar er ljóshærður en hinn dökkhærður og höfuðlag þeirra er mjög ólíkt. Eins er ekki sami augnlitur á þeim. Ég held að það sé einhver tilhneiging í fólki ef það eru tvíburar þá eru þeir alveg eins, þó svo það sé alls ekki.

Þegar foreldrarnir voru spurðir að því hvort hegðun tvíburanna væri lík, taldi meirihlutinn að börnin væru mjög ólíkar persónur. Flestir foreldrar minntust á ólík skapgerðareinkenni. Einir foreldrar sögðu að þótt börnin væru alin upp á sama hátt væru mikil munur á persónuleika þeirra. Gefum þeim orðið:

Alls ekki, þeir eru tveir ólíkir persónuleikar, hann er ekta strákur, hlaupandi út um allt en hún er mikið rólegri. Þau eru alin upp eins en þau eru mjög ólík, þetta er meðfætt.

Aðrir foreldrar tóku í sama streng, ekki voru neinir tvíburanna eins skapi farnir og þeir höfðu ólík áhugamál. Eldri tvíburarnir eiga ekki sömu vini þó svo að gott samkomulag ríki á milli þeirra og foreldrarnir sögðu að það væri ekkert mál að þrír léku sér saman. Fram kom að annar tvíburinn væri varkárari en hinn og einnig að annar væri bráðlátari en hinn. Öllum foreldrunum bar saman um að þeir litu á börnin sem tvo ólíka einstaklinga, þar sem hvort barnið hefði sín séreinkenni og ólíkar þarfir.

Tvíburi sem einstaklingur

Mynd 4 Er annar tvíburinn meira ráðandi?

Þegar foreldrarnir voru spurðir hvort annar tvíburinn væri meira ráðandi en hinn kom í ljós að báðir áttu það til að vilja stjórna. Annar stjórnaði ekki frekar en hinn heldur virtist frekar vera um mun á hugrekki að ræða; annar væri áræðnari en hinn og hann fylgdi gjarnan á eftir. Ein móðir sagði að annar tvíburinn leitaði til hins ef eitthvað bjátaði á utan heimilis. Það kom fram hjá einu foreldri að annar tvíburinn hefði tilhneigingu til að vera meira ráðandi og segja hinum til og öfugt og þá léti viðkomandi ekki undan ef hann væri ekki samþykkur. Gefum þessu foreldri orðið:

Nei, ég held að ég geti ekki svarað því að annar sé meira ráðandi en hinn. Mér finnst þeir skiptast svolítið á að ráða. Önnur þeirra er að vísu svolítið frakkari og farin að fara lengra frá mér. Samt er það ekki svo að hin elti alltaf. Nei mér finnst ekki að önnur sé meira ráðandi mér finnst það meira til skiptist hjá þeim.

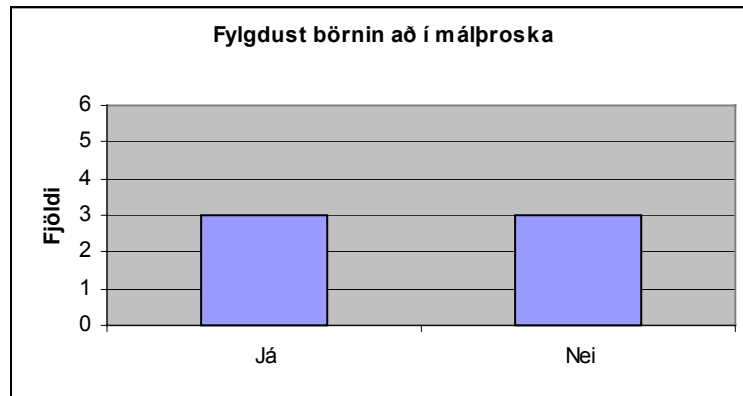
Þegar foreldrarnir voru spurðir hvernig umhverfið liti á börnin töldu þeir allir að klæðnaður barnanna þegar þau voru lítil hefði undirstrikað að þau væru tvíburar. Núna væri þetta öðruvísi. Eitt tvíburaparið er það líkt að fólk á erfitt með að aðgreina börnin, einnig þegar þau eru ólíkt klædd. Fimm foreldrar sögðu að börnin væru það ólíkir persónuleikar að fólk teldi í sumum tilfellum ekki um jafnaldra að ræða. Það átti sérstaklega við um tvíburana sem voru stúlka og drengur. Tvennir foreldrar komu inn á þá athygli sem tvíburar vekja þegar þeir eru úti að ganga með börnin. Þá væri algengt að ókunnugt fólk gæfi sig á tal við foreldrana eða talaði við börnin. Þeir foreldrar sem eiga fleiri börn en tvíburabörnin hafa samanburð. Ein móðirin talaði um hvað það væri mikil styrkur fyrir sig að geta leitað til „Tvíburafélagsins“ og spurt ráða um uppeldið.

Tvíburi sem einstaklingur

Einnig talaði hún um að þegar hún hitti tvíburaforeldra með ung börn þá hugsaði hún oft til baka. Gefum henni orðið:

Þetta er búið að vera meiriháttar og er auðveldara eftir því sem þau urðu eldri, en í dag þegar ég hitti móður með nýfædda tvíbura hugsa ég „vá“.

Þroski:

Mynd 5 Fylgdust börnin að í málþroska?

Þegar viðmælendur voru spurðir hvort börnin hefðu fylgst að í málþroska kom fram hjá tveimur að annar tvíburinn var nokkuð á undan (Mynd 5). Þrír foreldrar töldu að tvíburarnir hefðu fylgst jafnt að hvað málþroskann varðar. Gefum foreldri orðið:

Já, þeir fylgdust alveg að í málþroska, þeir voru voðalega svipaðir. Það var búið að vara mig við því að þeir myndu þróa sitt eigið mál og að tvíburar geti orðið seinni í málþroska, var ég búinn að heyra einhvers staðar. En það var alls ekki í mínu tilfalli. Þeir voru ekkert að þróa sitt eigið mál og þeir fylgdust mjög vel að í málþroska, þeir voru frekar bráðþroska.

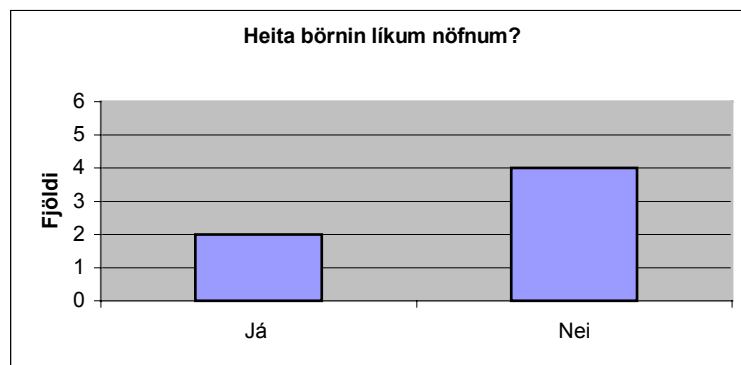
Eitt foreldrið sem talaði um að nokkur munur hefði verið á milli barnanna í málþroska sagði að annað hefði verið þó nokkuð mikið á undan bæði þegar það fór að segja eitt og eitt orð og þegar það fór að tengja orð saman og svo var það allt í einu farið að syngja. Þetta foreldri sagði að almennur þroski barnanna hefði líka verið mismunandi. Fínhyfingar barnsins sem hafði meiri málþroska voru betri. Það fór fyrir að ganga og grófhreyfingar þess voru betri.

Fram kom hjá öllum viðmælendum nema einum að þroski barnanna hefði verið mjög áþekkur. Spurt var hvort munur væri á þroska tvíburanna miðað við hin

Tvíburi sem einstaklingur

börn foreldranna. Töldu flestir viðmælendur ekki mun þar á en hægt væri að sjá mun hvað varðaði félagsþroska og samkennd. Þeir foreldrar sem sjá slíkan mun telja að tvíburlingarnir séu færari í samskiptum við önnur börn og kunni fyrr að fara í leik með öðrum heldur en einburinn. Þeir segja að það komi fram á þann hátt að þeir eigi auðveldara með að deila með öðrum. Samkennd sé mikil á milli tvíburlingana sjálfra og góð tengsl við aðra.

Persónu og félagsþroski:

Mynd 6 Heita börnin líkum nöfnum?

Spurt var hvort nöfn barnanna væru lík og þá af hverju eða af hverju ekki. Eins og sjá má á mynd 6 hétu fjögur tvíburlingarnir mjög ólíkum nöfnum, en hjá tveimur tvíburlingunum voru nöfnin að einhverju leyti lík. Í einu tilfalli voru börnin skírð eftir ættingjum og var það tilviljun að bæði nöfnin byrja á sama bókstaf en seinni nöfn þeirra eru ólík. Hjá hinu tvíburlingunum byrja nöfnin á sama bókstaf því vilji foreldranna var að nöfnin hljómuðu vel saman. Einir foreldrar völdu að hafa nöfnin ólík til að hjálpa tvíburlingunum að aðgreina sig. Gefum þeim orðið:

Við vorum búin að ákveða nöfnin áður en þau fæddust því við vorum ákveðin í að þetta væru stúlka og drengur. Við vorum ákveðin í að hafa þau ólík, vorum búin að lesa okkur vel til um tvíburlingana áður en þau fæddust svo við vissum alveg hvað nafnið á börnunum væru mikilvæg.

Þegar spurt var út í klæðnað barnanna, kom í ljós að í flestum tilfellum voru börnin eins klædd sem ungabörn. Þegar þau urðu eldri voru þau klædd í ólík föt. Auðveldara var að eiga við þetta þegar um dreng og stúlku var að ræða. Hjá einu stúlkunum völdu foreldrar að hafa fötin lík en litina ólíka. Í dag eru þær með mjög ólíkan

fatasmekk. Annað stúlknarið átti mikið af eins fötum, en móðirin fann að fatasmekkur þeirra var að breytast og vildu þær klæðast ólíkum fötum nú um stundir. Þriðja stúlknarið var oftast klætt í eins föt sem ungabörn, en í dag hafa þær ólíkan fatasmekk. Drengja og stúlkna parið var oft klætt í eins föt en þá í ólíkum litum. Flestir foreldrarnir sögðu að þegar börnin fengju föt að gjöf væri tilhneiging til að gefa þeim eins fatnað. Gefum foreldri orðið:

Við höfum klætt þær mismunandi. Meðvitað til að leggja áherslu á að þær eru tveir einstaklingar. Þó eiga þær mikið af líkum fötum en oft í mismunandi litum. Þegar þær voru litlar pössuðum við upp á að þær skiptust á með liti þ.e. að önnur var ekki alltaf í rauðu/bleiku og hin í bláu. Smám saman völdu þær sér þó liti þannig að önnur er meira í bláu/fjólubláu en hin í bleiku. Það hefur haldist í hendur við að sú sem oftast velur bleikt hefur einnig oftast valið að vera í kjólum og „dömulegri“ fötum á meðan sú sem hefur valið blátt velur frekar sportlegan fatnað. Þegar þær eiga eins föt nota þær fötin ekki samtímis.

Þegar spurt var um vináttu tvíburanna á milli svöruðu allir foreldrarnir að tvíburarnir væru góðir vinir og léku sér mikið saman. Eldri tvíburarnir ættu sér þó sína vini sem orsakaði ekki nein leiðindi þeirra á milli. Foreldrar eins tvíburaparsins töldu það mikil forréttindi að fá að sjá hvernig vinátta þeirra þroskast. Flestir foreldrarnir sögðu að ef annar tvíburinn hefði meitt sig þá kæmi hinn og huggaði. Einnig var munur á hve auðveldara það er fyrir tvíbura að deila á milli sín. Varðandi spurninguna um hvort tvíburarnir færu í heimsókn einir og að leika sér við vini sína kom fram að yngri börnin fara alltaf með foreldrum. Aðrir eldri tvíburanna voru í tómstundarstarfi en völdu ekki sama svið.

Tengslamyndun: Foreldrar voru spurðir um dagleg samskipti við börnin. Allir foreldrarnir töluðu um að það væri misjafnt eftir dögum hversu mikla athygli hvert barn þyrfti og sinna bæri hverju tilfelli fyrir sig. Foreldrarnir virtust vera mjög meðvitaðir um einstaklingþarfir barna sinna. Flestir foreldrarnir töldu að dagleg samskipti þeirra við tvíburana væru eins og við önnur börn. Fram kom hjá einu foreldri að tvíburabörn hennar þyrftu mjög mikið á því að halda að regla væri á hlutunum. Þau þyrftu á fastri reglu að halda þannig að þau viti alltaf hvað gerist næst. Sama á við með svefnvenjur. Þessi móðir sagði að ef farið væri mikið út fyrir þennan daglega ramma væru börnin öflugri og óöruggari með sig.

Tvíburi sem einstaklingur

Varðandi spurningu um samskipti tvíburanna við önnur systkini sín kom fram að þau barnanna sem eiga systkini eru í góðu sambandi við þau. Það virðist að sögn foreldranna vera mikil samkennd og vinátta þar á milli. Hvergi hafði borið á afbrýðisemi. Öllum foreldrunum sem áttu fleiri börn kom saman um að samband tvíbura við systkini sín væri eins og á milli annarra barna, stundum gaman, stundum leiðinleg en alltaf væntumþykja.

Allir foreldrarnir voru sammála því að tengslin á milli tvíburanna væru mikil en að það hái þeim ekki í daglegri umgengni. Gefum foreldri orðið:

Bæði já og nei, þeir geta verið í sitt hvoru lagi en þeim finnst gott að vita hvor af öðrum. Ef þeir vakna á nóttunni þá verða þeir að vita hvar hinn er. Ef þeir eru að fara til þess að spyrja eftir einhverjum þá verða þeir að fara saman og þá talar annar, en þetta gera þeir til skiptist. Þeir velja að fara saman og finna styrk í hvorum öðrum. En í leik eru þeir stundum saman og líka í leik hlið við hlið.

Foreldrar allra tvíburabarnanna töluðu um hvað þau væru miklir vinir eða vinkonur. Öll börnin geta leikið sér við aðra án þess að vera upptekin af því hvað hinn tvíburinn sé að gera. Það kom fram hjá flestum foreldrunum að þótt tvíburarnir væru ekki háðir hvorum öðrum þá vildu þeir ekki vera lengi án hins og vilja vita um athafnir hins. Börnin virtust þarfnast þess að vera með einhver samskipti sín á milli af og til yfir daginn.

8. kafli Umræða

Markmið þessarar ritgerðar var að kanna hvernig umhverfið lítur á tvíburann sem einstakling og hvernig foreldrar geta stuðlað að því í uppeldinu að tvíburar alist upp sem sjálfstæðir einstaklingar. Auk þess lék höfundum forvitni á að vita viðbrögð foreldra vegna væntalegrar tvíburafæðingar, jafnframt því að leita upplýsinga um þroska tvíbura með tilliti til félagsþroska og tengsla við aðra.

Meginniðurstöður þessa verks sýndu að þeir tvíburaforeldrar sem tekin voru viðtöl við eru afar vel upplýstir um uppeldi og samskipti við börn sín; um mikilvægi þess að sýna þeim fulla virðingu sem sjálfstæðum einstaklingum. Umhverfið virðist hins vegar oftast líta á tvíbura sem hluta af pari.

Í svörum foreldra kom í ljós að fyrstu viðbrögð við fréttinni um að þau ættu von á tveimur börnum voru bæði jákvæð og neikvæð. Tveir viðmælendur sögðu að hún hefði í fyrstu verið mikið áfall en síðan þegar þeir höfðu áttað sig á aðstæðum tók við gleði og ánægja. Allir viðmælendur töldu það viss forréttindi að eiga tvíbura og fannst þeir vera útvaldir. Rannsóknir sem gerðar hafa verið á viðbrögðum foreldra þegar þeir fá fregnina um að von sé á tvíburum geta orsakað tilfinningarót og óöryggi í fyrstu. Þetta breytist þegar foreldrar hafa áttað sig á fregninni. Breytist þá óöryggið í gleði og stolt.⁹¹

Á fyrstu vikum meðgöngunnar hafði ómskoðun í flestum tilfellum sýnt að um tvíbura væri að ræða og meðallengd meðgöngu mæðranna var 37-40 vikur. Það er ívið lengri meðgöngutími en algengt er þegar um tvíburameðgöngu er að ræða. Clegg og Woollett segja að meðallengd tvíburameðgöngu sé 37 vikur og að aukin hætta sé talin á fyrirburafæðingu sem á sér oftast stað frá 34 til 37 viku. Clegg og Woollett segja einnig að þegar tvíburar eiga í hlut er talað um að börnin dvelji í flestum tilfellum á vökudeild eftir fæðingu.⁹² Fróðlegt væri að vita hvers vegna íslenskar mæður náðu í flestum tilfellum að ganga með börnin lengur en venja er til. Aðeins í einu tilfelli voru tvíburarnir í þessari könnun fyrirburar og þurftu að dvelja á vökudeild í nokkrar vikur. Niðurstöður þessar gætu verið kveikja að rannsóknarspurningum um hvort íslenskar mæður gangi lengur með en konur í öðrum löndum og eins hversu algengt það er að tvíburar á Íslandi þurfi ekki að dvelja á vökudeild fyrst eftir fæðingu.

⁹¹ Guðfinna Eydal 2001:30-31

⁹² Clegg, Averil og Anne Woollett 1998:43-44

Þegar skoðað var hve stórt hlutfall barnanna væri ein- eða tvíeggja kom í ljós að allir nema eitt tvíburaparið var tvíeggja. Er þetta í samræmi við rannsóknir Noble sem sýndu að tvíeggja tvíburar eru algengari en eineggja,⁹³ en það er ekki alltaf hægt að sjá hvort tvíburar sem eru af sama kyni eru eineggja nema með sérstökum rannsóknnum. Noble heldur því einnig fram að tvíeggja tvíburar séu ekki líkari í útliti en hver önnur systkini, þar sem sömu erfðagen eru ekki nema 50%.⁹⁴ Fimm viðmælenda töldu að tvíburarnir væru ekki líkir í útliti bæði, hvað varðar stærðarmun og líkamsbyggingu. Aðeins í einu tilfalli voru börnin sögð lík og talið er að þau séu eineggja.

Öllum viðmælendum bar saman um að þeir litu á börnin sem tvo ólíka einstaklinga en ekki tvo af sömu gerð. Þeir töldu að hegðun og persónuleiki barnanna væri mjög ólíkur og hvert barn hefði sitt skapgerðareinkenni. Ekki kom fram áberandi munur á því hvort annar tvíburinn væri meira ráðandi en hinn, þótt það væri merkjanlegur mismunur í örfáum tilfellum og þá aðallega varðandi hugrekki og þor barnanna. Fram kom t.d. hjá einu foreldri hve nauðsynlegt að er að sýna gott fordæmi, hafa reglu á hlutunum og sýna börnunum skilning. Samkvæmt kenningu Erikson eru fullorðnir einstaklingar nokkurs konar tilfinningaleg höfn, þ.e. hinn fullorðni skýrir fyrir barninu tilfinningar, athafnir, ástæður og tilgang svo það geti lært að leysa úr vandamálum. Hinn fullorðni þarf að þekkja tilfinningalegt upplag hvers barns og styðja það í gegnum þroskastig þess.⁹⁵ Telja má að slíkt fordæmi auðveldi persónuþroska barnanna. Þegar skoðað var hvernig umhverfið lítur á tvíbura sem einstaklinga kom í ljós að viðbrögðin sem þeir vekja er helst á þann veg að ókunnugt fólk er að stoppa og skoða börnin og vill deila reynslu sinni með foreldrunum. Greenberg heldur því fram að einstaklingurinn fæðist með hæfileikann til þróa persónuleikann. Hann mótast með samspili á milli erfða og umhverfis sem hefur áhrif á mótun einstaklingsins. Persónuleikinn segir til um hvernig barnið lítur á sjálft sig og hvernig það aðgreinir sig frá öðrum.⁹⁶

Þegar viðmælendur töluðu um þroska hjá börnum sínum kom fram að í flestum tilfellum fylgdust tvíburarnir að í þroska með lítills háttar undantekningum um málþroska og vitþroska. Hjá þeim foreldrum sem áttu fleiri börn töldu þeir að ekki væri merkjanlegur mismunur á milli þroska einbura og tvíbura. Er þetta í ósamræmi

⁹³ Noble, Elizabeth 1991:21-23

⁹⁴ Noble, Elizabeth 1991:21-23

⁹⁵ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams–Brown 1996.

⁹⁶ Greenberg, Polly 1991:78

við það sem Clegg og Woollett halda fram um málþroska hjá tvíbúrum. Þær telja að málþroski hjá tvíbúrum geti verið seinni en hjá einbúrum sem megi rekja til þess að, þeir þurfa oft minna á talmálinu að halda sín á milli, þar sem sambandið milli tvíbura getur verið mjög náíð og þeir geti skilið hvorn annan án orða.⁹⁷

Þegar nöfn barnanna voru skoðuð kom fram að flestir foreldrnir völdu ólík nöfn á tvíbúrana. Þeir virtust vel meðvitaðir að nöfnin höfðu mikið að segja hvað varðar sjálfsmynd barnanna og auðveldar þeim að aðgreina sig hvort frá öðru. Varðandi hvort börnin væru alltaf nefnd með nöfnum þegar aðrir ávörpuðu þau kom fram að aðeins í einu tilfalli kom það stundum fyrir að börnin voru kölluð „tvíbúrnir“. Fræðimenn halda því fram að sjálfsmyndin mótist strax við fæðingu og þau viðhorf og svörun sem einstaklingurinn fær frá umhverfinu eigi ríkan þátt í mótun hennar.⁹⁸ Viðtölin við foreldrana styður þetta því svo virtist sem foreldrar væru sér mjög meðvitaðir varðandi þá þætti sem snúa að sjálfsmynd barna sinna. Þeir höfðu ekki valið mjög lík nöfn á börnin og eftir því sem börnin urðu eldri breyttist klæðnaður þeirra og varð ólíkur. Þeir sáu mikilvægi þess að tvíbúrnir tækjust á við ólík verkefni, að þeir væru einir, færu t.d. ekki saman í heimsóknir og þeim væri hrósað sem einstaklingum.

Allir foreldrnir voru sammála um að vinátta og samkennd var mikil á milli tvíbúrana og systkina þeirra. Fram kom í viðtölum við foreldrana að dagleg samskipti þeirra við börnin væru eins og best verður á kosið en færu eftir dögum og þörfum barnsins hverju sinni. Þeir foreldrar sem áttu önnur börn fannst samskipti sín við tvíbúrana ekki öðruvísi en við hin börnin. Allir viðmælendur voru sammála því að tengslin á milli tvíbúrana sjálfrá væru góð og ekki hefði borið á afbrýðisemi þeirra á milli. Er það í samræmi við kenningu Maslow um að þarfir mannsins byggjast fyrst og fremst á félagsþörfinni fyrir ást og kærleik. Hann taldi að börn leituðu eftir því að uppfylla þessa þarfir á meðal fjölskyldu sinnar og síðar jafningja.⁹⁹

Tvíbúrar eiga auðveldara með að mynda tengsl sín á milli ef samband við móður er gott. Rannsókn sem gerð var um tengslamyndun hefur sýnt að ef tengsl tvíbura við móður eru góð þá eiga þeir auðveldara með að tengjast öðrum börnum.¹⁰⁰

⁹⁷ Glegg, Averil og Anne Woollett 1988

⁹⁸ Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams–Brown 1996; Bee, Helen 1999

⁹⁹ Gotvassli, Kjell-Áge 1996:139-140

¹⁰⁰ Vandell, Deborah Lowe 1988:169

Þessi niðurstaða er í samræmi við niðurstöður okkar sem sýna að tvíburarnir hafa góð tengsl við foreldra og mjög sterk tengsl sín á milli. Þeir virðast oft félagslega færari en einburar og kunna þá list að deila á milli sín því sem þeir eiga.

Í verkefni þessu kom margt á óvart. Í mörgum tilvikum eru niðurstöðurnar ekki í samræmi við fræðin sem stuðst var við. Margt skemmtilegt kom fram hjá viðmælendum sem ekki var vitað um og má þar nefna þá athygli sem tvíburameðgangan vekur hjá almenningi, ekki síður en athyglin sem beinist að tvíburunum sjálfum eftir fæðingu. Fyrir foreldra er það sérstök upplifun að finna þessa þörf hjá bláókunnugu fólki að koma og spjalla við þá. Í viðtölunum kom einnig mjög vel fram hvað tvíburar hefðu ríka samkennd og ættu auðvelt að deila með öðrum og passa vel upp á hvorn annan. Þá kom upp sú spurning að gaman væri að rannsaka hjá tvíbúrum hvaða nám þeir velja sér þegar að framhaldsnámi kemur, hvort það tengist þeirri samkennd sem er svo ríkjandi hjá þeim. Það kom líka upp spurning varðandi upplifun þeirra sjálfra á því að vera tvíburi og þá með þeim spurningum að skoða jákvæðu og neikvæðu hliðar þess að vera tvíburi.

Hér hefur verið farið yfir þætti sem tengjast því hvernig foreldrar og aðrir sem umgangast tvíbura geta styrkt þá í að líta á sig sem sjálfstæða einstaklinga en ekki sem hluta af öðrum. Rauði þráðurinn í gegnum alla ritgerðina var að skoða kenningar fræðimanna og tengja þær þroska tvíbura. Dregnar hafa verið fram sérstakar áherslur sem hafa áhrif í umhverfi barnsins og hvað hlutverk tvíburaforeldra er mikilvægt. Sérstaklega hefur verið fjallað um mikilvægi persónu- og félagsþroska barna þar sem hann hefur afgerandi áhrif á sjálfsmyndina. Einnig var fjallað um mikilvægi fyrstu tengslamyndana og hvernig þær hafa áhrif á líf barna síðar á lífsleiðinni.

Þegar skoðaðir eru þeir þættir sem eiga hvað mestan þátt í að styðja við tvíburann sem einstakling má segja að foreldrahlutverkið sé þar mikilvægast. Virðing foreldra gagnvart barninu felur meðal annars í sér að virða einstaklinginn eins og hann er og aðstoða hann á þroskabrautinni. Börnin þekkja ekki allt, þekking á þroska þeirra leiðir foreldrana á rétta leið. Tvíburar eru ekki bara tvíburar, þeir eru líka einstaklingar. Tvíburar verða að fá að upplifa sig sem tvíbura en ekki sem tvær hliðar á sama máli. Því verða foreldrar og aðrir sem umgangast tvíbura að hafa í huga að tala ekki um hvorn þeirra fyrir sig sem „annan tvíburann“, heldur nota það sem er dýrmætast hverjum einstaklingi, nafnið.

Tvíburi sem einstaklingur

Lokaniðurstaða okkar er, að sú virðing sem borin er fyrir einstaklingnum felst í því að hjálpa honum að þroskast sem sjálfstæður einstaklingur. Hjá tvíburum er þetta eins, en það þarf að hjálpa þeim að þroskast svo þeir megi verða færir um standa einir og óstuddir á fullorðinsárum. Við verðum samt að virða það samband sem ríkir á milli tvíbura því það eru þeirra sérréttindi að alast upp sem tvíburar og þau tilfinningabönd sem þá tengja saman ber okkur að virða.

Heimildaskrá

Abrahamsen, Gerd. 1999. Det nødvendige samspil. København, Hans Reitzels Forlag.

Aldís Guðmundsdóttir. 1992. Sálfræði. Vöxtur og þroski. Reykjavík, Mál og menning.

Atkinson, Rita L. Richard C. Atkinson, Ernest R. Hilgard. 1992. Sálfræði 1, (þýðandi Konráð Ásgrímsson) 2. útgáfa, Reykjavík, Iðunn.

Álfheiður Steinþórsdóttir, Guðfinna Eydal. 1995. Barnasálfræði. Frá fæðingu til unglingsára. (2.pr.). Reykjavík, Mál og menning.

Bee, Helen. 1999. The developing child. 9.útgáfa. New York, Longman.

Berger, Kathleen Strassen. 1991. The Developing Person through Childhood and Adolescenc. New York, Worth Publishers.

Bogdan, Robert og Sari Biklen. 1992. Qualitative Research For Education. An Introduction to Theory and Methods.(2.útg.) Boston, Allyn and Bacon.

Bowlby, John. 1988. A Secure Base. England, A Tavistock/Routledge Publication.

Brodin, Marianne og Ingrid Hylander. 1999. Att bli sig sjalf. Daniel Stern teori i förskolans vardag. Stokkhólmur, Liber.

Clegg Averil og Anne Woollett. 1988. Twins, From Conception to Five Years. London, Van Nostrand Reinhold Company.

Erikson, Erik H. 1982. Childhood and Society. Endurskoðuð útgáfa. Granada, Triad.

Ganger, Jennifer. 2003. Are Twins Delayed in Language Development? [The MIT Twins Study Homepage](#). Massachusetts Institute of Technology.

[Http://www.mit.edu/?mittwins/delaylit.html](http://www.mit.edu/?mittwins/delaylit.html).(Tekið af netinu 08.02.2003)

- Garðar Gíslason. 1971. Félagsfræði. Einstaklingur og samfélag. Reykjavík, Mál og menning.
- Goleman, Daniel. 1995. Emotional Intelligence. New York, Bantam Books.
- Gordon, Ann Miles og Kathryn Williams–Brown. 1996. Beginnings and Beyond. Foundations in Early Childhood Education. (4. útg.) New York, Delmar Publishers.
- Gotvassli, Kjell-Åge. 1996. Barnehager-organisasjon og ledelse. Otta, Tano.
- Greenberg, Polly. 1991. Character Development: Encouraging Self-Esteem & Self-Discipline in Infants, Toddlers & Two- Years- Olds. Washington, National Association for the Education of Young Children.
- Guðfinna Eydal. 2001. Tvíbúrar. Frá fósturskeiði til fullorðinsára. Reykjavík, Uppeldi.
- Guðrún Friðgeirsdóttir og Margrét Jónsdóttir. 1998. Uppeldi kennslubók fyrir framhaldsskóla. (2. útg.) Reykjavík, Mál og menning.
- Hagstofa Íslands. 2003. [Http://www.stjr.is.Hagstofa](http://www.stjr.is.Hagstofa) (Tekið af netinu 17.janúar 2003).
- Hamilton, David. 1993. Að fræðast um uppeldi og menntun. Reykjavík, Rannsóknarstofnun Kennaraháskóla Íslands.
- Herbert, Martin. 1995. Clinical Child Psychology, Social Learning, Development and Behaviour. Chichester, John Wiley & Sons.
- Hrafnhildur Ragnarsdóttir. 1993. Samskipti og vinátta skólabarna. Sálfræðibókin. (Ritstjóri Hörður Þorgilsson og Jakob Smári). Reykjavík, Mál og menning.
- Hrafnhildur Ragnarsdóttir. 1993. Tilfinningatengsl foreldra og barna. Sálfræðibókin. (Ritstjóri Hörður Þorgilsson og Jakob Smári). Reykjavík, Mál og menning.

Íslensk orðabók handa skólum og almenningi. 1988. Ritstjóri: Árni Böðvarsson. (2. útg.) Reykjavík, Bókaútgáfa Menningarsjóðs.

Kristín Elfa Guðnadóttir og Hörður Svavarsson. 1990. Tvíburar. Uppeldi., 2, 3:11
Reykjavík.

Lindahl, Marita. 1998. Lärande småbarn. Lund. Studentlitteratur.

Manniche, Vibeke. 1997. Bókin um barnið. Meðganga, fæðing og fyrstu ár barnsins.
(Þýðandi Jóhanna G. Erlingsson), Reykjavík, Skjaldborg.

Marrone, Mario. 1998. Attachment and Interaction. England, Jessica Kingsley
Publishers.

Mussen, Paul Henry o.fl. 1990. Child Development and Personality. New York,
Harper Collins Publiser.

Noble, Elizabeth. 1991. Having Twins. A Parent's Guide to Pregnancy, Birth, and
Early Childhood. Boston, Houghton Mifflin Company.

Sigurjón Björnsson. 1975. Sálfræði 2. Reykjavík, Iðunn.

Valborg Sigurðardóttir. 1991. Leikur og leikuppeldi. Reykjavík,
Menntamálaráðuneytið.

Vandell, Deborah Lowe; Owen, Margaret Tresch; Wilson, Kathy Shores og
Henderson, V. Kay. 1988, 59, 168-177. Social Development in Infants Twins: Peer
and Mother – child Relationships. Psychology, University of Texas at Dallas.
[009-3920/88/5901-0003\$01.00]

Vasta, Ross, Marshall M. Haith og Scott A. Miller. 1992. Child Psychology, The
Modern Science. New York, John Wiley & Sons.

Þórður Óskarsson. 2003. Læknablaðið, Tæknifrjóvganir á Íslandi, Þróun
starfseminnar. 6.tbl.87árg.2001. <http://lb.icemed.is/web/2001/6?ArticleID=917>.
(Tekið af netinu 12.01.2003)

Þuríður J. Kristjánsdóttir. 1991. Sjálfsmýndin. Rödd barnsins. Foreldrar og börn í önn
dagsins. Bernskan-Íslandsdeild OMEP samtakanna.

Fylgiskjöl

Fylgiskjal 1. Spurningar

Munnlegar heimildir

Petrea Sigurðardóttir. Viðtal 22. febrúar 2003.

Fylgiskjöl

Spurningar

1. Eru tvíburarnir fyrstu börn þín / ykkar?
2. Hvað varst þú langt gengin með þegar þú fékkst vitneskju um að það væru tvö börn á leiðinni?
3. Hvað var meðgangan löng?
4. Hver voru viðbrögð þín við fregninni?
5. Varð að meðhöndla börnin á vökudeild fyrst eftir fæðinguna?
6. Fóru bæði börnin heim af sjúkrahúsinu á sama tíma?
7. Eru tvíburarnir eineggja?
8. Af hvað kyni eru börnin?
9. Fylgdust börnin að í málþroska?
10. Ef svo var ekki hver var mismunurinn?
11. Er munur á þroskaferli tvíburanna miðað við hitt/hin börnin þín?
  - i. Ef svo er, hvernig?
12. Heita börnin líkum nöfnum?
  - i. Af hverju, af hverju ekki?
13. Klæðir þið börnin eins eða ekki?
  - i. hvers vegna/hvers vegna ekki?
14. Eru tvíburarnir mjög líkir í útliti. Hvernig þá?
15. Eru tvíburarnir líkir í hegðun? Hvernig?
16. Finnst þér/ykkur þeir vera líkir einstaklingar/persónur?
  - i. Hvernig kemur það fram?
17. Telur þú að þú/þið lítið á börnin sem tvo ólíka einstaklinga?
18. Getur þú sagt okkur hvernig dagleg samskipti þín/ykkar við börnin eru?
19. Hvernig er samskiptum barnanna háttað við systkini sín?

20. Er annar tvíburanna meira ráðandi?
  - i. Hvernig kemur það fram?
21. Hvernig er vináttu þeirra háttað?
22. Eru tvíburarnir háðir hvor öðrum?
23. Hvernig er tengslum þeirra við aðra ættinga háttað?
24. Fara þeir alltaf/oftast saman í heimsóknir, út að leika og þess háttar?
25. Hvernig finnst þér / ykkur fólk koma fram við tvíburana?
26. Er eitthvað annað um tvíbura sem þú / þið viljið deila með okkur?
27. Til eru margar reynslusögur um tvíbura átt þú/eigið þið einhverja slíkar til að segja frá.